

ANNIE RINGNALDA

In den Gruizen Toren

G.F.CALLENBACH NIJKERK

HEIN
KRAY

IN DEN
GRIJZEN TOREN

PENTEKENINGEN VAN
HEIN KRAY

IN DEN
GRIJZEN TOREN

DOOR ANNIE M. RINGNALDA

G. F. CALLENBACH — UITGEVER — NIJKERK

1. ARIE'S BEKENTENIS

Oei...! wat stooft de wind over de groote kale heivlakte. Het leek wel of het witte huisje aan den rand van die uitgestrektheid, veilig wilde wegkruipen in het donkergroene bosch, zóó dicht stond het gedrongen tegen de hoogoprijzende dennestammen. In zijn wilde vaart joeg de storm door de boomkruinen, floot gierend om het huisje en rammelde vervaarlijk aan de kleine vierkante raampjes en de deur.

„Wát 'n weer,” zuchtte moeder Verdonk, terwijl zij de dampende aardappelen in een groote kom schepte. Even gleed, onrustig, haar blik langs den wekker op de kast.

„Halfzes al! Waar Wybo toch blijft? Ik begin werkelijk ongerust te worden, vader, . . . ga *jij* eens kijken of je 'm nog niet ziet, zóó laat is hij nooit.”

„We kunnen 't nog wel 's effetjes aanzien,” bromde vader, die in een rieten armstoel een cigaret rookte, „een jongen van *zijn* leeftijd zal toch heusch niet in zeven sloten tegelijk loopen. Hij zal straks wel komen en dan vindt ie de hond in de pot. Kinderen die te laat thuis komen, krijgen geen eten en dáármee uit!” Moeder zweeg. Zij hoopte maar dat haar man gelijk had en de jongen niet lang meer zou uitblijven in dit woeste weer . . . en dan juist *hij*, met zijn zwakke gezondheid . . .

„Kom jongens, aan tafel,” noodde zij met een poging om haar stem tóch opgewekt te doen klinken. Arie, een stevige jongen van twaalf jaar, schoof haastig zijn stoel bij. Jo, het oudste dochttertje, hielp de twee

kleintjes, Wim en Jetje, op hun hooge, wankele kruiken. Moeder en de kinderen bogen het hoofd. Hun lippen bewogen, alleen Jetje bad hardop: „Heere, zege spijs, ame.” Vader viel zóó op het eten aan. Even later was in het kamertje geen ander geluid dan het tikken van lepels en vorken op alluminium borden. Geen ander geluid? Ja, — tóch, maar dát hoorden moeder en — Arie alleen. Het regelmatig tikken van den wekker. De wijzers schoven voort. — — — —

Buiten groeide de wind aan tot krachtigen storm, die zich bulderend over de donkere heide verhief. Geheimzinnige geluiden vulden het bosch . . . takken kraakten en vielen . . . de avond werd zwarter, af en toe dreef de wind een natte sneeuwvlaag voor zich uit . . .

„Arie,” begon moeder, wie het onheilspellende in den storm daarbuiten steeds meer tot een beklemming werd, „Arie, 't is toch wel ècht waar, hè, dat je Wybo uit school nog hebt zien loopen?”

„Ja, *heusch* moeder.”

„Nou, — en zei hij toen niets? Kon je niets aan hem merken?” Arie werd onrustig, schudde ontkennend het hoofd en stak een in 't vet gedoopten aardappel in zijn mond, om van verder antwoorden verschoond te blijven. Ongedacht hielp vader hem.

„Och vrouw, wat maak je je toch ongerust over die jongen. Een kind van tien jaar kan de weg van school naar huis toch zeker zelf wel vinden? Hoewel, — 't is altijd een zeurig pap-joggie geweest. Je zal zien, dat-ie straks met z'n braafste gezicht nog vraagt: „Oh, . . . hé, is 't al zóó laat?”

„Zoo is hij heelemáál niet,” besliste moeder.

„Nou maar . . . e . . . we eten álles op, hoor, want

volgende week hebben we heelemáál geen eten meer.”
„Wát?” Geschrokken keek juffrouw Verdonk haar man aan, in bang afwachten van het antwoord, dat zij voorvoelde.

„Ja, stucadoorsstaking in Zwolle, hè, ze wouën mij er heen sturen, maar ik bedankte voor de eer, laten die groote heeren zelf hun handen maar eens uitsteken.”

„Mán, *zwijg* toch, schaam je dan tenminste nog voor de kinderen,” onderbrak moeder hem.

Onverstoorbaar besloot vader: „Nou, en nu wordt de steun ingetrokken, omdat 'k werk geweigerd heb, hè”

Moeder legde haar hand voor de oogen en tranen drupten langzaam neer.

Zacht waagde zij nog: „Dat jullie toch niet zien *willen*, wat groote zégen het is, als je werken mág. *Alles* wat we krijgen is genáde van God, we hebben zelfs nog geen kórst brood *verdiend*, als je dát maar weet”

Jo en Arie keken met groote verschrikte oogen naar moeder. Arie *moest* kijken naar die tranen, die telkens weer door moeders hand weggeveegd werden en toch kwamen er steeds maar weer nieuwe *Nog* armer zouden ze dus worden, geen steun meer Wáárom had vader dan dat werk toch niet aangenomen? Omdat-ie communist was? Arie begreep er niets van, maar tòch tòch was 't dan maar nèt goed, wat-ie daarnet na schooltijd tegen Wybo gezegd had Hij schròk en verschoof even op zijn stoel, nu zijn gedachten *dít* punt raakten. Door vaders praten was het wegblijven van Wybo en alles

wat daaraan voorafging, weer wat op den achtergrond geraakt.

Na het eten vroeg moeder: „Jo, ruim jij even op?” Zelf sloeg zij haar zwart wollen omslagdoek om en ging naar buiten.

Grollend en gierend kwam de wind haar tegen. Zij hield zich staande en haar oogen zouden dat dreigende donker daar boven de heide wel hebben willen doorpriemen. Nu kon ze geen handbreed vooruitzien. Toch leidde het pad van de school af, over de heide . . . Zij zette zich schrap, boog het hoofd tégen den wind in en liep de donkere vlakke op. Nauwelijks tien stappen verder, werd zij achterhaald door Arie.

„Jóngen, wat doe je me schrikken. Gauw naar huis jij.”
„Néé, Moeder, o - - óh - - i - h - - k - - b - - h - en zoo bang.”

„Ja, — ik óók, maar laten er nu alsjeblijft geen twee kinderen ziek worden. Is me dát weer! Ga jij nu gauw terug, ik wil eens even in 't dorp hooren.”

Arie weifelde Zou hij teruggaan heel gewoon nèt doen of er niets gebeurd was? Of, — was dat eigenlijk niet gemeen? 't Was toch z'n broertje? Wie wéét waar hij nu zat misschien wel meegenomen of ver dronken Plotseling wrong zich een heesche snik uit zijn keel.

„Moeder! 't is *m . . h . . ijn* schuld!”

„Kind toch,” schrok moeder, „vooruit, zeg óp dan, wat er gebeurd is, akelige jongen die je bent, om daar nú pas mee aan te komen. Vooruit, zeg óp, sta daar niet te schreeuwen, vertèl liever alles. Maar, éérlijk hoor, ik waarschuw je.”

Arie's huilen werd overstemd door den gierenden storm en toen moeder hem door hardhandig heen en weer schudden tot spreken dwong, moest hij zijn droevig verhaal dicht tegen haar aan vertellen om zich verstaanbaar te maken.
„We kwamen uit school.... e..h.. m..h..et onze rapporten en toen.... e.. h.. had *hij* géén onvoldoendes en ik drie.... enne.... enne.... toen

zei ik: „'t zal je geraje weze dat jij goed leert
e . . h . . want *jij* hebt altijd 't méést gekost aan vader
en moeder met e . . h . . al je drankies enne
toen zei ik nog dat 't allemaal aanstellerij van 'm
was 'dat e . . ziek zijn e . . h . . n, dat
hij de schuld was datte we zoo arm waren
dat u dat nooit had willen zeggen e . . h . . maar
dat 't toch ècht waar was e . . h . . n ik schold 'm
uit voor „tuinmannetje””

„En toen?” drong moeder met bevende stem aan.

„Nou e . . toen werd-ie zóó boos en-ie schreeuwde
zoo en hij zei . . e . . h . . dat-ie weg zou loopen
en-ne dat-ie dan zèlf wel geld kon verdienen
. . . . enne dat ik 'm dan pas weer zou zien
als-ie een rijke ouwe man was en óók zei-d-ie,
dat-ie misschien wel dood zou gaan van-ne
kou en honger en . . e . . h . . d-h-at het dan *m-h-ijn*
schuld was en dat-ie tóch later lekker tuinman
zou worden als-ie *niet* dood ging”

„Liet jij je broertje toen gaàn?” vroeg moeder met
ernstige stem, vlak bij Arie's oor.

„I . . k wist niet d . . h . . at het meenens was.”

„Ik vind dit verschrikkelijk, Arie, we gaan direct naar
huis vader halen en we zullen Kooistra en Vaarthus
vragen om óók mee te helpen zoeken. O jòngen,
jòngen, wat dééd je ook zulke leelijke dingen te zèggen!
Je moest je schamen, jij, die altijd sterk en gezond bent,
toe — loop een beetje harder.”

Arie kreeg een duw in zijn rug. Luid jammerend strom-
pelde hij, door moeder gevolgd, hun huisje binnen,
waar hij op een stoel bij de tafel neerviel.

Moeder vertelde zenuwachtig wat er gebeurd was.

Jo zei: „Bäh, wat *min* om zülke dingen te zeggen, echt läf.”

„Läf,” echo-de Wims hooge stemmetje, maar Jetje kroop op Arie's knie en vlijde haar kopje tegen zijn schouder. Dat bracht een wonder-mooi en zacht gevoel in Arie's hart, en tegelijk een schrijnende aanklacht tegen zichzelf.

Vader stond met loom gebaar op, gaf met zijn vlakke hand Arie een klap in 't gezicht en zei alleen: „'t Is me je wat lekkers. Als *ik* die jongen vind, krijgt-ie een pak slaag dat hem heugen zal.”

Toen ging hij de deur uit om de burenen te roepen, die een eindje verderop aan den grintweg langs het bosch woonden.

Moeder vroeg nog: „Welke kant is Wybo uitgegaan, Arie? De straatweg, in de richting van de stad?”

„Nee *juist* niet, hij liep eerst nog een eind met mij mee enne toen we . . . e . . . h . . . bij de hei kwamen stak-ie ineens de spoorlijn over”

Even later kwam vader met Vaarhuis terug. „Kooistra is op de fiets naar 't dorp om de politie te waarschuwen,” meldde hij.

„Nou zullen *wij* 't bosch en de hei maar eens afzoeken.” Ieder met een carbid-lantaarn in de hand gingen zij op weg.

Moeder had in huis geen rust. Doelloos dwaalde zij het bosch door. De vier kinderen hoorden haar boven het gieren van den wind uit met schelle, overslaande stem den naam van hun broertje roepen.

Geen antwoord kwam.

Arie, kleintjes in elkaar gedoken, drukte Jetje stijf tegen zich aan. „Nare, laffe jongen,” beet Jo hem toe. Kwartier

na kwartier verstreek. En bij de kinderen steeg de angst. Moeder was nu schijnbaar óók verder doorgelopen. Jo legde de kleintjes in de bedstee. Toen zij de deuren sloot, waarmee voor Wim en Jetje de nacht begonnen was, vroeg Arie plotseling: „Jo, *bid* alsjeblieft of-t-ie weer gauw terugkomt.”

Jo, hierdoor verteederd, legde even haar hand op zijn schouder. „Ach jō, dat doe ik al lang in stilte, hoor. Maak je maar niet zoo èrg ongerust, ze vinden hem vast wel.”

2. WYBO

Een smal fietspaadje liep slingerend door het Kluize-naarsbosch. 's Zomers kwamen daar vele fietsers langs. Zij haastten zich om uit dit sombere bosch met zijn hooge dennen en wild dooreen-groeiende braam- en boschbessenstruiken, in een lichter gedeelte te komen. Maar 's winters? Als in den avond inktzwarte duisternis dat afgelegen oord omhulde, als de boomen klagend kreunden in den wind, als aan iedere dennenaald daarboven in die kronen een regendroppeel hing, — wie durfde daar dán te komen?

Niemand toch zeker? — — —

Tòch holde op zekeren avond Wybo Verdonk als een bang, opgejaagd klein menschenkind langs het fietspad. Soms stond hij stil en schoof met zijn voet langs den grond, om te voelen hoe het paadje verder liep. Ook bewogen zijn lippen Drie woorden waren het maar, die hij telkens zacht en bevend uitstootte De wind nam ze mee en droeg ze hoog boven het bosch uit „Heere, bewaar me . . . Heere, bewaar me . . .”

Wybo was elf jaar. Hij was mager en bleek, en droeg een stalen bril, waarom hij door de jongens op school wel eens plagend „het brilletje” genoemd werd.

De school en de jongens waren ver verwijderd nu. Hij wilde er ook maar liever nóóit wéér komen. Hij kon immers tòch nooit meedoen met slootje- en bokkie springen en vechten? Omdat hij nu eenmaal niet sterk was. En niemand had geweten, dat dit *niet-mee-kunnen* doen het gróót verdriet van Wybo's leven was. Ook had niemand ooit gezien de droomen die achter zijn grijze oogen leefden. Droomen van heldendaden, van krachttoeren, die hij, Wybo Verdonk, eens verrichten zou en waarvan alle menschen paf zouden staan. Zúlke dingen *vinden* de menschen nu eenmaal niet zoo gauw, vooral niet als zij in oogen leven, die achter een leelijken stalen bril de wereld inkijken.

Het waren ook echte *droomen*. Want, — zoodra Wybo wèrkelijk iets heldhaftigs wou *doen*, mislukte het. Zijn schoone droomen liepen in de werkelijkheid op nare, akelige dingen uit. Zoo was het tot nog toe altijd bij hem gegaan.

Maar nú dan?

Nu hij daar vèr van huis, alleen in een donker bosch liep? *Dit* was dan toch zeker wel het ergste dat hem ooit overkomen was! Hij voelde het zoo. En tòch — zou terugkeeren nòg erger zijn. Als hij alleen maar aan vaders spot en boosheid dacht, liepen de rillingen langs zijn rug. En dàn het sarrend plagen van Arie! In gedachten hóórde hij het al: „Ha, ha, zie je wel dat je nog niks verdienen kan, of ben je nú soms al een rijke oude man geworden? Pfff, wat 'n opsnijer, hij komt toch lekker maar weer bij z'n moesie terug...”

Moeder! wat verlangde hij nú al naar haar
Was hij maar alleen met háár en de kleintjes op de
wereld

Nu snikte Wybo het uit. Het ritselen en kraken van
het bosch, het fluiten en loeien van den wind begon
hem sterk te beangstigen en hânder liep hij voort,
struikelde over een boomstronk, stond weer op, vèrder
moest hij, wèg uit dit booze dreigende donker, dat
hier zoo zwaar op hem aandrong „Heere, bewaar
me Heere, bewaar me”

Er scheen geen eind te komen aan dit vreeselijke pad.
't Kronkelde als een slang Toen deze vergelijking
in hem opkwam, was het nèt of het pad wèrkelijk in
een slang veranderde. Hu - - u - -, er zouden hier vâst
nog wel méêr slangen zijn óók en O - - óh, wat
akelig liep dát op zoiets ronds kon hij zijn even-
wicht niet bewaren en het glibberde zoo . . .
Een smak in het bosch De jongen, die daar even
tevoren nog hard geloopt had, was op den drassigen
grond langs het pad gevallen Sliep hij? De oude
boomen stonden als trouwe wachters om hem heen
geschaard, de wind ging liggen en het werd nacht.
Eén van Gods engelen waakte over Wybo, maar dat
zouden mènschen met hun beperkten blik nooit hebben
kunnen zien. Tòch was hij daar en Wybo was na
allen doorstanen angst en vermoeyenis in diepen slaap
gefallen.

* *
*

Uren verliepen. Uit een naburig bosch, waar statige
beuke- en lindeboomen groeiden, kwam een konijntje
gesprongen. Het kon zeker in zijn hol den slaap niet
pakken, want het ging een lange nachtelijke wandeling

ondernemen. Het waagde zich zelfs in het oude Kluizenaarsbosch, waar nooit eenig voedsel voor de hazen en konijnen te vinden was.

Maar nu vond *dit* konijn op zijn avontuurlijken tocht dan toch wèl iets heel bijzonders! Een slapend menschenkind! Voorzichtig hipte hij nader. Toen het kind niet bewoog, durfde het konijn nóg een sprongetje dichterbij te wagen en het stak zijn snuitje zóó ver naar voren, dat de haren van zijn snorrebaard vluchtig de bleeke wang van het jongetje beroerden. Het kind bewoog en . . . met één grooten sprong was het konijn verdwenen, rende in de richting van zijn eigen mooie bosch.

Wybo was nu wakker. Dat een konijn hem geroepen had, wist hij niet. Hij wreef zijn oogen eens uit en zijn hart begon te bonzen van angst, toen hij bemerkte, dat hij in een donker bosch lag en dat het nog nacht was. Langzamerhand herinnerde hij zich alles weer. Dat vader en moeder zoo arm waren door hèm, omdat *hij* zoo dikwijls ziek was. Arie had het hem ver-raden. Arie had óók gezegd: „Als *jij* er niet geweest was, zouden we allemaal een veel fijner leven gehad hebben, dus verbeeld je maar niets met je mooie rapport. Zie eerst maar dat je centen gaat verdienen, tuinmannetje . . .” Ja, dát zei Arie en ieder woord voelde Wybo in zijn hart *stéken*. Hij had meteen geweten wat hem te doen stond: geld verdienen! Om het dan later aan vader en moeder terug te geven. Hij had al eens een groot pak voor iemand weggebracht en er een kwartje voor gekregen. Als hij dus kans zag, véél van zulke vrachtjes te sjouwen, zou hij heel wat kunnen verdienen. Wie weet, kon hij niet

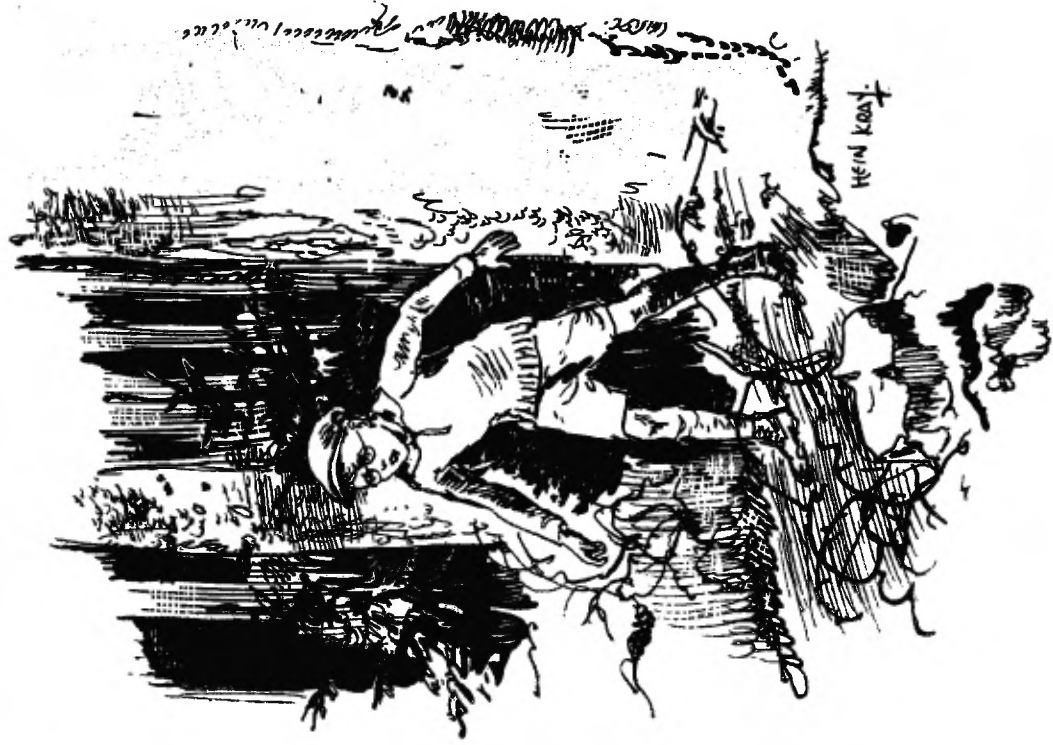
ergens als tuinmansjongen komen! En dan tuinman worden, net als opa!

Met *die* gedachte was hij weggelopen en hij had zéker geweten, dat hij nú iets groots ging doen en dat vader ook *eindelijk* eens trotsch op hem zou kunnen wezen. Hij had er zèlfs onderweg, toen zijn boosheid op Arie wat gezakt was, om gebeden. Wybo zuchtte en barstte in huilen uit. Hij voelde de natte kleeren om zijn lijf plakken en klappertandde van kou. Ook deed zijn maag pijn van honger. Dát was er nu van zijn heele onderneming terechtgekomen! Niets dan ellende Eérst leek het alles zoo mooi te gaan. Hij had op een landweg een kruiwagen met sprokkelhout voor een vrouw naar haar huisje mogen rijden en zij had er hem een stuiver voor gegeven. Daarná had hij een deftigen heer, die midden op den weg bandenpech met z'n auto had, geholpen. En die man gaf hem zoo maar een kwartje! Dát was wat! Toen kon hij verder van huis komen, zoodat ze hem niet meer zouden vinden! Hij was in de eerste de beste autobus, die hem achterop kwam, gestapt en had gezegd: „een enkele reis”.

Toen de chauffeur op vragenden toon den naam van een dorp noemde, had hij toestemmend geknikt en met een fijn vaartje waren ze er van door gegaan.

Wybo dacht tòch nog met een beetje plezier aan dien mooien tocht terug en aan zijn eigen snuggerheid.

Want onderweg, waar hij een paar huizen zag staan, had hij plotseling tegen den chauffeur gezegd: „Ho, stop even, *hier* moet ik zijn, waar dat licht brandt.” De chauffeur had gestopt. Oei, wat had het gestormd op dien kalen weg! Hij was dan ook maar met den

wind in den rug naar de bosschen geloopt, om dáár beschutting te vinden. Hij had ze doorwandeld, úren lang, ééns zou hij toch wel ergens komen, waar hij werk kon vinden

O, dacht Wybo nu met een berouwvol hart, wat was dat dóm geweest! Hij had weer allerlei dingen vergeten te bedenken. Dat hij eten, drinken en slapen moest!!

Ach, zou hij dan tòch naar huis terug moeten? En misschien wel wéér ziek worden? Hij voelde zich zoo rillerig en naar. Iedereen was hij tot last 't Zou misschien maar beter zijn, dat hij hier in dit vreemde bosch stierf Maar dan? „Néé, néé,” riep hij plotseling zóó luid, dat hij schrok van zijn eigen stem.

Hij sprong op Wèg hier, wèg!

Nu liep hij weer verder in 't donker.

Hij wou maar dat er iemand kwam! O, wat verlangde hij nú naar mènschen!

Het werd iets lichter om hem heen. De boomen stonden minder dicht op elkaar. En dáár, daar recht voor hem uit, stonden nog maar enkele denneboomen en groeiden aan weerskanten van het fietspad lage eikenboschjes. Dáár werd het véél lichter. Hij kon de lucht zien, die al niet meer zoo èrg zwart was. Het werd misschien al morgen Maar wat was dát? Daar rechts vóór hem? Wybo stond stil en keek strak naar een flauw lichtschijnsel dat bóven het hakhout uitkwam.

Langzamerhand begon hij den omtrek van een ronden toren te onderscheiden. Bovenin brandde het licht. Er zouden dus wel menschen in wonen

Dáár moest hij op af! Het fietspad boog echter naar links om en rechts was de toren. Zóó dicht bij menschen te zijn en er tòch niet te kunnen komen! Hij nam een kloek besluit. Het moest. Hij moest geholpen worden, hij kòn bijna niet meer en voor dicht struikgewas was hij toch zeker niet bang, hij die al twee jaren zèlf bij de bosschen gewoond had! Nu stapte hij op den weeken grond van rottende blären. Met beide handen boog hij takken opzij en wrong zich er door. 't Ging moeilijk, soms zàg hij den toren niet meer, maar dan ineens weer wèl en dichterbij Na het uitéénrukken van twee dicht in elkaar groeiende struiken, stond hij verrast stil aan den kant van een breedèn grintweg en schuin aan den overkant stond de toren. Vreemd alleen maar een toren geen huis of kerk er aan vast Door een kier boven de gordijnen zag hij het licht branden, dat hem gewenkt had

Nu den weg oversteken en aanbellen.

Toen Wybo op den weg stond, zonder het houvast, dat hij het laatste eind van zijn tocht aan de eiketakken had gevonden, voelde hij pas goed hoe moe en ziek hij was Zijn hoofd gloeide, maar zijn heele lichaam was verder steenkoud. Iedere stap deed hem pijn. Half bewust zag hij nog, dat hij een bruggetje over moest, om bij den toren te komen. Vaag voelde hij een stille voldoening, dat de brug neergelaten was, hij zag géén deur moed om vèrder rond den toren te loopen, had hij niet meer hij zag een raam kleine vierkante raampjes zooals thuis met zijn laatste restje kracht kwam zijn bevende vuist op één van de raampjes neer

en nòg eens en nòg eens Hij riep: „Hèlp!
hèlp! doe ópen” en viel neer.

Hij zag, dat een man met een baard zich over hem heen boog. De man beurde hem op, zei niets, maar toen Wybo zijn oogen zag, die op moeders oogen leken als zij hem 's avonds toedekte, gaf hij zich rustig aan den stillen vreemdeling over. Hij zuchtte diep en wist niets meer.

3. BIJ DEN VREEMDELING

Eens stond op de plaats, waar nu de stille man met Wybo in zijn armen liep, een mooi kasteel. Tijdens afwezigheid van de bewoners brandde het af. De brandweer uit de dichtst bij zijnde stad, had slechts den toren uit de vlammen kunnen redden, en deze zou, zoo dacht men, wel spoedig afgebroken worden. Dit was dan ook de bedoeling van den vroegeren kasteelheer.

Maar, — toen op zekeren dag een vriend, die in groote droefheid leefde, hem veel geld voor den grijzen toren bood, ging hij gretig op dat aanbod in.

Zoo kwam het, dat de dorpsbewoners verbaasd en nieuwsgierig waren, toen de toren inplaats van afgebroken, eenigszins veranderd werd. Aan den achterkant, vroeger door het kasteel begrensd, werd nu een klein stuk bijgebouwd, dat den toekomstigen bewoner tot keuken en ingang dienen moest. De in vierkantjes gedeelde ramen in den half ronden voorgevel, bleven gelijk. Daar waren nu twee ronde kamers boven elkaar. Van de keuken uit, bouwde men een trap die naar de bovenkamer leidde. Tenslotte werden boven aan één

van de kanteeltjes twee wit porceleinen dopjes bevestigd, waaruit een draad liep naar een paal, die een eindje verder in den grond gezet was.

„Mò je 's kaike,” grinnikte de bakkersvrouw, die net met haar schoondochter langs kwam, „de kluzenaar die daar gaat wone, neemp tòch nog radio an boord.” En even later kwebbelde het gansche dorp over „de kluzenaar met z'n radio.”

Dit was alles wat er aan den grijzen toren veranderd werd.

Daarna kwam de dag waarop uit een verhuiswagen, die uit Friesland afkomstig bleek, enkele meubelen werden uitgeladen en in den toren gebracht. De man met den bruinen baard, die enkele dorpelingen al eerder bij de verbouwing hadden opgemerkt, hielp zelf mee. Weinig sprak hij. En zoo werd hij door sommigen „de zwijger” genoemd, door anderen „de kluzenaar” en door wéér anderen: „de man uit den grijzen toren.” Dat de kluzenaars-naam het meest geliefd was, spreekt wel uit het feit, dat het naburig bosch zelfs zoo genoemd werd.

Toen Wybo zijn oogen opsloeg, keek hij in den glans van vele brandende kaarsen. Hij lag in een wollen deken gewikkeld, in een grooten leeren stoel, een kussen onder zijn hoofd, zijn beenen zorgvuldig op een tweeden, aangeschoven stoel gelegd. Hij richtte zijn hoofd, dat koortsig klopte, wat op en keek de vreemde kamer rond. Er was niemand. Haastig nam Wybo al het moois wat hij daar zag, in zich op, want boven zijn hoofd hoorde hij gestommel van voeten. Straks zou die man weerkomen. Hij wist, dat hij in dien vreemden

toren lag, waar hij met inspanning van zijn laatste krachten op af geloopt was.

Wat mooi was het hier! . . . De stoel, waarin hij lag, stond nu wat opzij geschoven, achter een groot bureau, dicht bij het raam, waarvoor in diepe plooiën een groen gordijn zwaar neerhing. In den hoek bij het andere raam stond een hooge ijzeren kandelaar, waarin wel tien of twaalf lange kaarsen brandden. Hij kon ze nú met dat gebons in zijn hoofd niet zoo precies tellen. Verder waren er boeken, véél boeken in de kamer.

Achterin, dicht bij de deur, gloeiden met gezelligen schijn houtblokken in een open haard. Op een hooge kast, waaraan houten leeuwenkoppen met uitgestoken tongen, grimmig en star voor zich uitkeken, stonden drie blauwe vazen. Daar tegenover stond op den grond een lage houten kist, waarop in een koperen kandelaar óók kaarsen te branden stonden. In 't midden van de kamer, boven een kleine ronde tafel, hing een koperen kroon, met *electrische* kaarsen, die nú echter niet ontstoken waren.

Vermoeid leunde Wybo zijn hoofd terug in het kussen. Even gleed zijn blik over de uitgespreide paperassen op het bureau, waartusschen hij op een zwart leeren rug, met vergulde letters „Bijbel” zag staan. Er kwam een warm en rustig gevoel in zijn hart. Die vreemde man had een Bijbel . . . Dan zou 't wel geen „kwaje” zijn . . .

Met gesloten oogen lag hij nu weer en hoorde hoe zware voetstappen een trap achter de deur afdaalden. Nu naderde die man. Als Wybo niet pas geleden dien Bijbel had gezien, zou hij nú bang geworden zijn. De

deur werd geopend. Met groeiende verbazing bezag Wybo al wat er gebeuren ging. De man droeg twee deelen van een ijzeren spijlenbed en plaatste ze tegen de hooge kast. Daarop verdween hij en kwam even later met de twee andere stukken terug. Een matras, lakens, dekens en een kussen volgden en toen dit alles binnen was, begon hij het ledikant in elkaar te zetten. De tafel werd naar achteren geschoven en weldra stond het bed schoon en klaar om Wybo te ontvangen, vóór de lage kist, waarop de kandelaar brandde. En al dien tijd werd er geen woord gesproken.

Nu zag de jongen, die nog steeds klappertandde van koorts, den man met den bruinen baard weer op zich afkomen en wéér werd hij in zachte armen gedragen, — nú naar het bed.

Hè, wat voelde dat lekker, en warm, en zacht Een rilling doorvoer hem nu hij terugdacht aan den vochtigen grond van het bosch Dankbaar keek hij op naar het gezicht van den man, die met zorg de dekens over hem uitspreidde. Deze staakte plotseling zijn werk en legde zijn breede hand op Wybo's borst. Toen hoorde Wybo voor 't eerst zijn stem. Laag en zwaar, zooals veel oude mannen spreken kunnen.

„Nee jongen, — zóó gaat dat toch niet, die natte kleeren moeten uit.”

„Já, 't is wèl koud zoo,” zei Wybo wat benepen, terwijl hij zijn bril boven zijn kussen legde.

Een nadenkend grommen kwam uit den baard.

„. . . . Tjá àch Wybo nêé”

Wybo schrok, zijn schitterende oogen stonden vreemd groot boven de roode kleurtjes, die fel op zijn bleeke wangen plekten. Tòch durfde hij zijn verbazing te

uiten. „Hoe . . . w . . h . . eet u dat . . . ik . . . Wybo heet?”

„Wät?” Het klonk als een snauw. Wéér durfde Wybo.

„Hoe . . . weet u dat ik zoo heet?”

„Dit is een aanwijzing . . . Het moet dan maar.”

Wybo, die niets van dit zonderlinge antwoord begreep, zag hoe de man langzaam naar de hoge kast liep. De sleutel knarste. Eerst de ééne deur, daarna piepend de andere. Er lag veel goed in, waartusschen de behaarde handen van dien vreemden man onrustig

rondzochten. Met een klein stapeltje wit linnen en flanel naderde hij nu het bed.

„Kom hier,” gebood hij Wybo, „dit natte boeltje uit en . . . ne . . . dit aan.”

Bibberend schoot Wybo in het droge goed, dat hem precies paste. Hoe kwam die man daaraan? In het boordje van het hemd stond een roode „W”, die zat nu in zijn hals vreemd, zijn eigen naam kon 't zijn

Lang verdiepte hij er zich echter niet in. Hij was zoo moe en alles was zoo ongewoon. Hij moest alleen nog zeggen, dat hij naar z'n moeder wou Maar, zijn hooft deed weer zoo raar alles trilde om hem heen Ver hoorde hij nog zijn eigen stem: „Meneer ik wil naar m'n moeder — —”

En heel uit de verte kwam het antwoord: „Eerst maar eens goed slapen, en” De rest kon Wybo niet verstaan. Hij sliep al.

En toen hij wakker werd, keek hij in het licht van den grauwen Decemberdag. De gordijnen hingen nu aan de zijkanten van de ramen, de kaarsen waren gedoofd en er liep een vrouw met een stofdoek in haar hand door de kamer. Vreemd! Wie was dat nu weer? Waar was de man met den baard, die zoo lief voor hem gezorgd had? Hij zou 't maar eens vragen.

„Juffrouw, waar is die meneer? Ik ben wakker.” De vrouw stofte het bureau af en keek niet eens naar hem om. Wybo herhaalde zijn vraag, nu iets harder. Zij keerde zich om, keek hem aan, knikte hem vriendelijk toe, maar zei niets.

Dat was toch iets om uit te springen, vond Wybo.

Met een stillen lach op haar vaal gezicht, kwam zij naar hem toe, legde haar vinger achter haar ooren en op haar mond en trok met een gebaar van onmacht haar schouders op.

„Kàn je niet pràten?”

Zij schudde het hoofd heen en weer, liep toen naar de keuken.

Wybo zuchtte. Wat was alles toch vreemd en naar! Was hij maar nóóit weggelopen. En thuis? Hoe zou het er dáár wel uitzien? Wat zou moeder bang zijn en vader boos! En Arie zou wel denken, dat hij nooit meer terugkwam. Die zou nu vast spijt hebben van zijn booze woorden.

Net als *hij* spijt van z'n drift had. Zijn rapport-boekje had hij zelfs op de hei in stukken gescheurd en de snippers in den wind weg laten waaien. Zijn mooie Kerstrapport . . .

Tranen rolden over zijn gezicht, vielen op zijn gevouwen handen. „Lieve Heere, wilt U, . . . wilt U me . . eh . . a . . h . . Istublieft vergeven, d . . h . . at ik zoo driftig was . . . e . . h . . n breng me . . . weer veilig thuis . . . e . . h . . n maak u alstublieft . . . d . . h . . at ik *niet* èrg ziek word . . . en . . ne . . d . at vader *niet* . . . zoo . . b . . h . . oos op me is . . . om Jezus' wil, Amen . . .”

Met een ruk wierp hij zich voorover en snikte zijn verdriet in het kussen uit. Het ledikant schudde van zijn hartstochtelijk huilen, dat plotseling ophield, toen hij een hand op zijn hoofd voelde. Hij had niemand hooren binnenkomen. Geschrokken keek hij op en zag náást den man met den bruinen baard, een jongere, vreemde heer staan. Déze had de hand op zijn hoofd

gelegd en begon dadelijk op bemoedigenden toon tot hem te spreken.

„Zoo jongetje, was *jij* belust op avontuur? Dat viel je niet mee, hè? Geef mij eens even je hand. Zoo.” Hij nam Wybo's pols en keek op zijn horloge. Nú *wist* Wybo al uit eigen droeve ervaring, hoe laat het was Een *dokter*, die aan zijn pols kon voelen of hij koorts had. Daar *hád* je 't al weer. Ziek, ziek en *nòg* eens ziek. *Hij* kon ook *nèrgens* te en Tijd om te piekeren werd hem echter niet gelaten, want de dokter vroeg verder: „Zoo, en vertel me nu eens hoe je heet en waar je woont.”

„Wybo Verdonk, en ik woon even buiten Dolderdorp.” „Dát klopt,” zei de dokter verruimd. „Ja kereltje, jouw naam is vanmorgen al door de radio omgeroepen en de chauffeur van de autobus had ons al een eind op 't goede spoor gebracht, maar dat je hier bij mijnheer Dortema terechtgekomen bent, hoorde ik pas, toen mijnheer mij een half uur geleden kwam roepen. Er is al een telegram naar je ouders en die zullen dus wel gauw komen.

Zoo, — doe nu dat goed eens los, ik moet je even onderzoeken.”

Er viel, na het drukke praten van den dokter, een vreemde stilte in de kamer. Wybo keek óver het doktershoofd heen naar mijnheer Dortema, die met de handen op zijn rug voor het raam stond uit te kijken en hij dacht over alles wat de dokter daar vertelde.

Moeder wist dus al waar hij was. — — Zijn naam door de radio geroepen. Dát was je me een eer!

„Nu je rug,” commandeerde dokter zakelijk.

„Dat weet ik best,” zei Wybo op gelaten toon, „ik ben áltijd ziek.”

„Altijd zeg je?”

„Nou ja, — bijna altijd.”

„Zoo, zoo, — nú ben je 't dan ook,” zei dokter, terwijl hij het gehoor-slangetje in zijn zak stopte. „Je blijft om te beginnen maar eens een paar dagen onder deze wol.”

„Néé,” onderbrak plotseling Wybo, „niet onder déze wol! Ik wil naar huis.”

„Geen spráke van. Je moeder komt hier,” besliste dokter, „althàns de eerste dagen.”

„O . . ó . . h,” snikte Wybo, „wat is dát flauw, ik kan bèst in een auto naar huis, bèst hoor . . . en . . en . . anders loop ik wéér weg . . . tot ik dóód ben . . . ik . . ik . . .”

„Foei!” Met strenge stem sneed dokter dit opgewonden relaas af.

„Is dát jou dank voor de verzorging die deze meneer je geeft? Je mag eerst nog wel eens heel beleefd vragen, of mijnheer Dortema je hier nog een paar dagen houden wil.”

Beschaamd keek Wybo voor zich.

In de pijnlijke stilte die viel, kwam rustig de stem bij het raam: „Zooals ik u reeds zei, dokter, houd ik hem gráág nog wat bij me.”

„En nú jij,” wendde dokter zich tot Wybo, in afwachting van diens dankwoord.

Zonder zich om te keeren, voorkwam mijnheer Dortema hem echter. „Hij behoeft me niet op commando te bedanken, laat-ie eerst maar eens wat eten.”

„En straks gehoorzaam zijn drankje slikken en pro-

beeren zich zoo rustig mogelijk te houden," vulde dokter aan. Wybo luisterde maar half. Hij keek met betraande oogen naar de onbewegelijke figuur voor het raam en hij wist met een wonderlijk ontroerd gevoel, dat hij nú al van dien zonderlingen man hield, die géén dank gewild had *Fijn* van 'm, om hem zoo te helpen tegenover dien strengen dokter, hij moest eens weten, hoe dankbaar hij zich nú juist voelde.

De dokter vertrok. Nu bleven samen de eenzame man en de verdrietige jongen

De hangklok tikte en in de keuken zorgde een doofstomme vrouw voor het eten.

Uren verliepen in stilzwijgen. De koorts liep op. Aan het bureau kon mijnheer Dortema zijn gedachten niet bij zijn werk houden. Telkens dwaalde zijn blik in de richting van het bed, waar de jongen onrustig zich bewoog. Dan keek hij hóóger, dáár waar boven de antieke kist, tusschen andere portretten, dat van een blonden bleeken jongen hing Als hij dan weer op zijn werk wilde kijken, kon hij niets onderscheiden, want er was een floers voor zijn oogen geschoven

4. VADERS BEZOEK

De autobus bracht dien middag een man, met een ontevreden uitdrukking op zijn gezicht, in het dorp. Bij het uitstappen vroeg hij nog aan den chauffeur: „Hoe moet ik loopen om bij die half-gammele toren van dat oude kasteel te komen?”

De bestuurder van de bus duidde het hem uit, tikte aan zijn pet en vervolgde zijn tocht. Daar stond nu

Wybo's vader in het vreemde dorp. Hij sloeg den hem aangewezen weg in, die naar den grijzen toren moest leiden. Af en toe bromde hij iets binnensmonds als: „alles komt bij ons soort menschen ook altijd bij elkaar zoo'n dekselsche jongen ách mensch, wát 'n wereld.”

Toen hij den toren in 't gezicht kreeg: „Nou, — hier woont de rijkdom hoe krijgt dat jong 't in z'n hersens?”

. . . . Eindelijk had hij dan het doel van zijn tocht bereikt. Hij liep om den toren heen en liet den klopper op de deur vallen. „Wat 'n ouwerwetsche beweging,” mompelde hij nog en stond tegenover den man, die Wybo zoo vriendelijk gehuisvest had.

„Meneer, ik ben de vader van den jongen, die hier vannacht is binnengevallen.”

„Komt u er in,” noodde de ander met vriendelijke stem, „hij is ziek, heeft op 't oogenblik nogal wat koorts.”

„Ja, als dát weer niet zoo wezen moest, dat kind, meneer, is altijd ziek of onderweg.”

Wybo hoorde deze woorden, want de beide mannen stonden in het keukentje. Hij trachtte zoo goed mogelijk zijn teleurstelling — dat moeder er niet was — te verbergen, toen zijn vader binnenkwam.

„Zóó,” begroette deze hem, „wat heb *jij* uitgespookt, hè? Als je niet ziek was, kreeg je een pak slaag, maar *nou* zal 'k het er maar bij laten.” Hij nam plaats op den hem aangeboden stoel en keek nieuwsgierig rond. Wybo had op dat oogenblik geen vuriger wensch, dan dat moeder daar inplaats van vader zou hebben gezeten.

„Meneer kan 't hier wel uithouden,” zei vader terwijl hij de meubels keurend bekeek.

„Fijne spullen.”

„Met Gods hulp bèn ik tot hiertoe staande gebleven, ja,” zei de bewoner. Het klonk zoo plechtig en toch óók zóó eenvoudig, dat Verdonk, uit 't veld geslagen, zijn pet in zijn handen begon rond te draaien.

Wybo schaamde zich zóó, dat hij er ergens van binnen een weeë pijn van voelce. „Waar is moeder?” vroeg hij bedeesd.

„Dat wou ik je nou *juist* vertellen. Ze is óók ziek moet je weten. Óók al door *jouw* schuld! Ze heeft in dien vreeselijken storm naar je loopen zoeken en zóó'n kou gevat, dat ze vanmorgen met de koorts op d'r bed lag. Aan huilen geen gebrek natuurlijk. Nou zat er niets anders op, dan dat *ik* je ging halen, nàdat we dat telegram van den burgemeester hier kregen. En nou *jij* ook ziek. Een móóie boel, want — hoe moet dat nou?”

„Als u het goed vindt, blijft hij voorloopig bij mij, tótdat hij vervoerd mag worden.”

Vader keek verbaasd en óók verrast den spreker aan. „Dat is een uitkomst,” flitste het door zijn gedachten. „Wat 'n eigenaardige man, om dat zoo maar aan te bieden!”

„Nou meneer, als het u niet te veel ontrief, dan wel graag, maar e-h kan u 't zoo alleen af met zoo'n ziek kind ik bedoel, is hier ook een me-

vrouw die hem wat verplegen kan, want dat 's toch geen mannenwerk?"

„Ik kan dat wél, maak u niet ongerust, . . . ik . . . heb . . . het méér gedaan . . .” Wat zei hij dat *droevig*, vond Wybo, er was toch zóóveel raadselachtigs om dien man . . .

„Voor 't eten en het huiswerk komt hier iederen morgen een doofstomme vrouw uit het dorp,” besloot mijnheer Dortema, terwijl hij, als om vérder spreken te vermijden, naar het raam liep.

Vader trok zijn schouders op en wendde zich tot Wybo. „Zoo, — en wat heb *jij* alzoó beleefd op je nachtelijke zwerftocht, driftkop!”

Langzaam, in korte zinnen vertelde Wybo zijn weder- varen, tot een benauwde hoestbui hem belette om verder te spreken. De man bij het raam luisterde aandachtig, liep toen naar het bed en richtte den jongen op, hem steunend in de ronding van zijn arm. Met zijn vrije hand reikte hij Wybo een glas water toe en liet hem voorzichtig een teugje drinken. Toen, terwijl hij hem zacht in het kussen teruglegde, maande hij beslist: „Nu *niets* meer zeggen, je vader komt gauw weer. Nú ben je te moe.”

Wybo sloot zijn oogen. Ja, — hij wàs moe, héél erg moe . . . rusten moest hij . . . rusten . . . en aan moeder denken, die óók rustte in haar bed . . . en voor moeder bidden . . .

Verdonk voelde zich steeds minder op zijn gemak hier en tòch . . . wilde hij óók nog maar niet zoo gauw opstappen . . . Iets in hem kwam in opstand tegen dien mensch, die zoo wonderlijk zacht en voorzichtig met *zijn* jongen omging. 't Was dan toch maar *zijn*

kind, die andere moest zich nou niets verbeelden, *hij* was de vader en hij zou hier nog een poosje blijven zitten. Misschien zou Wybo straks béter kunnen praten. „Meneer heeft ook radio zie ik,” verbrak hij plotseling de stilte en knikte met zijn hoofd in de richting van het toestel, dat op een tafeltje naast de groote kast stond. — Geen antwoord. —

Verdonk vervolgde: „Ja, *wij* hebben er óók één, is 't niet, Wybo? Daar kan je tegenwoordig al niet buiten. *U* niet, maar *wij* ook niet. Hij draait bij òns den heelen dag. Bij meneer zeker ook wel, als u zoo alleen zit?”

Nu keerde mijnheer Dortema zich om en keek den vader van Wybo ernstig aan. Het vele spreken na zooveel dagen en weken van zwijgen, viel hem blijkbaar moeilijk, want een paar maal opende hij zijn mond, maar zei niets, totdat — de woorden als een lang ingehouden stroom over zijn lippen kwamen. „Ik ken weinig ergers dan een radio die den heelen dag aanstaat. Dat brengt een groote onrust in de gezinnen. Ik heb mijn toestel alléén, omdat ik niet buiten goede muziek kan en daardoor in mijn eenzaamheid in staat ben soms een goed concert te beluisteren en — wat eigenlijk nog méér is, de bediening van Gods Woord, als ik verhinderd ben naar de kerk te gaan. U zei, dat wij het tegenwoordig niet *buiten* een radio konden stellen? Ach meneer, wij können tenslotte buiten alles, als — Gød maar mèt ons blijft.”

„Dat zegt *ú* ja, met àl uw fijne spullen,” meesmulde Verdonk, „maar *wij* . . . hebben niet veel.”

„En dat zegt *ú*, wien God vrouw en kinderen nog gelaten heeft”

't Was of alles in de kamer deze laatste bevend uitgesproken woorden weerkaatste, want vader Verdonk en Wybo hoorden ze tēlkens wēer, ook al was hij, die ze gezēgd had, bruusk de kamer uitgelopen, — naar boven. Wybo voelde tranen opkomen, hij moest ze wegslikken, terwijl hij zijn vuisten krampachtig balde. Vaders stem viel vreemd in het pijnlijk zwijgen. „Z'n vrouw en kinderen zijn zēker dood, weet jij daar ook mēer van?”

Wybo schudde ontkennend het hoofd.

Verdonk keek naar de portretten aan den muur bij het bed. „Zou-en ze dāt zijn?”

Wybo richtte zich op en keek. „Hangen daar portretten? Nog niets van gezien.”

Nú zag hij ze óók. Een gekleurd portret (vader zei: geschilderd) van een lichtblonde dame. Zij had een zwarte japon met een grooten kanten kraag aan. 't Leek de koningin wel! Drie gewone zwarte portretten hingen er omheen. Drie jongens waren dat. Die éēne blonde met dien bril op leek *precies* op die dame. Zēker z'n moeder. De twee donkere jongens waren leuker, die lāchten tenminste. Wēer overviel Wybo een benauwde hoestbui. „Blijf er dan ook ònder,” bromde vader en gaf hem te drinken.

Uitgepeut bleef Wybo met gesloten oogen liggen. Nòg was mijnheer Dortema niet terug, maar vader stond op, om heen te gaan.

„Nou jongen, ik gá — dan kom ik overmorgen nòg wel 's kijken en als je moeder bēter is, komt *zij* natuurlijk. Morgen is 't Zondag en dān eerste Kerstdag, — ja, je ziet ons dān éēn van beiden wel weer verschijnen. Iederen dag dat gáāt niet, dat kōst te veel

en dat heb je vast niet verdiend, trouwens — we hebben volgende week óók geen steun meer”

„Váder! Hoe kòmt dat?” schreeuwde Wybo hevig ontsteld.

„Nou jongen, je vader is *niet* van plan om werk van stakers op te knappen, hè, die lui hebben gróót gelijk, maar ach, die dingen begrijp je tòch nog niet, ben je nog veel te klein voor, — de hoofdzaak is, dat ze de steun intrekken als je werk weigert, nou en zóó staan de zaken nou, hè, lollig is 't niet” Wybo barstte in huilen uit. „Ik ik vind het zóó erg v . . . h . . . oor moeder wáárom hebt u d . . h . . at nou ge . . daán, vader hād nou maar g-h-ewèrkt”

„Ach jongen, *zeur* niet en bemoei je er niet mee, kleine aap! Anders komen we *niet* meer bij je, dan blijf je voor *mijn* part je heele leven maar bij die vrome broeder hier. Kom, — ik stap op Besjoer hoor.” Even wuifde hij met zijn hand — ging toen heen. In de keuken ontmoette hij den heer Dortema. Samen gingen zij naar buiten, waar nog enkele dingen besproken werden, die Wybo nooit gehoord heeft. Een andere autobus reed den man met de ontevreden uitdrukking op zijn gezicht weer wèg uit het dorp.

Maar tòch was er iets anders aan hem, dan toen hij hier kwam. Er klonk onophoudelijk een klagende jongensstem in zijn oor, die dóórdrong tot diep in zijn hart: „Ik vind het zóó erg voor *moeder*, wáárom hebt u dat nou gedaán, vader? Hād nou maar ge-wèrkt” En daarover héén een oudere stem: „. . . . en dat zegt ú, wien God vrouw en kinderen nog geláten heeft”

Verdonk probeerde deze stemmen kwijt te raken. Hij luisterde naar het snorren van den motor, hij keek naar het wisselend landschap, waar zij langs reden en trachtte een gesprek met den chauffeur aan te knopen. Maar, — de stemmen bleven.

5. STRIJD EN VREDE

Toen Verdonk zijn witte huisje aan den boschrand naderde, kwam Jo hem ontdaan tegemoet.

„Vader, gelukkig dat u er bent, 't is zóó naar met moeder. U was nêt weg en toen kreeg ze een vreeselijke bloedneus. 't Hield *niet* op en *niets* hielp, 't liep állemaal in haar keel terug en ze had het zóó benauwd.

„Nou, — èn?” drong vader aan.

„Arie is de dokter gaan roepen en die heeft er een heeleboel gaas in gestopt, zóó akelig en nou ligt ze heel stil.”

Inmiddels traden ze het huisje binnen.

Verdonk liep op de bedstee toe en schrok. Wat was ze bleek en haar oogen stonden zoo vreemd!

„Zoo moeder, wat ga je *nou* beginnen?”

Verwezen keek zijn vrouw hem aan, maar — antwoordde niet.

„Je moest de complimenten van Wybo hebben.”

Èven fronste zij het voorhoofd, keek de kamer in en liet haar blik beurtelings op Jo, Arie, Wim en Jetje rusten. Toen sprak ze met een stem, die de hare niet scheen: „Ons' kleine Wybo dood?”

Haar man trachtte haar gerust te stellen. „Welnee, hoe kom je dáár nu bij! Hij ligt in een lekker warm bed, bij een . . . eh . . . aardige meneer thuis, die

hem best verzorgt. Hij heeft een beetje kou gevat, maar *niet* erg, hoor. Over een paar dagen is hij beter."

„Nee,” schreeuwde moeder plotseling, terwijl zij angstig gillend overeind vloog, „nêé . . . ó-ó-h, nêé, . . . dood van honger . . . géén brood . . . géén cent . . . dood van honger . . . Wybo éérs . . . en dan . . . de anderen . . .”

Verdonk had het gevoel, of zijn hart breken zou, fe le aanklachten stootte de zieke daar in ijl-koorts uit, tegen hem, den *moedwillig*-werkloozen vader van hun kinderen. Met zachte woorden, zooals hij in jaren niet gesproken had, kalmeerde hij haar, totdat ze vermoeid haar oogen sloot.

— — — — —
Dien avond, toen de kinderen naar bed waren, wachtte Verdonk, de ellebogen op tafel geleund, de komst van den dokter af, die vóór den nacht nog zou komen kijken. In de bedstee woelde de zieke onrustig heen en weer. Soms lachte zij, of schreide stil, dan begon zij met schelle stem te zingen en uit dit alles wist haar man dat de koorts gevaarlijk hoog liep.

Vertwijfeld steunde hij het hoofd in de handen, stopte soms zijn vingers in de ooren, om maar niet te hooren dat luide kloppen aan zijn hart. . . .

„Wie God verlaat, heeft smart op smart te vreezen.” . . . Verdonk schròk op. Zijn oogen, dònker van angst, keken de kamer rond. *Wie* had die woorden gesproken? *Wie?* Zijn vrouw *niet*. Zij lag nu rustig met gesloten oogen.

Toen was het, of al het tegenwoordige wegweek. Hij zag een ànder huisje, in de stad. Een blijde jonge

vrouw. In den kinderstoel : hun eersteling, blonde Jopie. En hijzelf? Iederen morgen naar zijn werk. „Een *flinke* stucadoor die Verdonk,” roemde de baas tegen een collega. En *hij*, aangemoedigd door dezen toevallig opgevangen lof, had nóg harder aangepakt. Dan waren er de Zondagen! Mooie dagen vol innige vreugd

De man aan de tafel kreunde. Wanneer had dit alles toch opgehouden te bestaan?

Den éérsten keer, dat hij zonder werk was gekomen, had hij het als een van God opgelegd kruis aanvaard. Het moedig gedragen. En het had hun ook in *die* dagen aan *niets* ontbroken Nù moest hij dit erkennen, nù na zóóveel lange jaren

Hoe meer zijn gedachten het hédén raakten, des te pijnlijker werd het hem te moede Hij had zijn hart voor ontevredenheid geopend en dáármee was de toenemende ellende begonnen. Kameraden waren er óók geweest Socialisten, communisten Hij zag ze in dit uur allen duidelijk vóór zich Toen waren zij *buiten* gaan wonen, op sterk aandringen van zijn vrouw, die mèt de stad óók den revolutiegeest, die hem zoo ongelukkig gemaakt had, dacht te ontvluchten. Maar *hij* had dien geest meegenomen in zijn eigen hart en dát ontvlucht je zoo gauw niet. Zelfs in dit stille Dolderdorp had hij zijn „kameraden” al spoedig gevonden Met tusschenpoozen vond hij werk. Soms bij de gemeente en een anderen keer bij 'n „particulier.” Hij was van 't stucadoorsvak overgegaan op houthakken, bewerken van den grond voor gemeente-plantsoenen en allerlei klein-karwei. In weken van werkloosheid hadden zij geregeld steun

ontvangen tot . . . heden! Werk *weigeren*, dat stond:
„mànlijk ??? . . .”

Een smalende trek groef zich om Verdonk's mond, nu hij teruggedacht aan het gevoel van overmoed, waarmee hij het hem aangeboden stucadoorswerk te Zwolle geweigerd had. Dat gevoel van: „*Ik dñrf wel wat, ik heb ze niet noodig, ik eisch . . .*”

Direct na deze hoogmoedige weigering had de ellende in zijn gezin haar hoogtepunt bereikt. Wybo's wegloopen om . . . gèld te verdienen . . . de zwakke stumperd! . . . Zijn vrouw ernstig ziek en achter dit alles de grauwe bedreiging van de naderende armoede, die *hij* . . . had kñnnen keeren . . .

En nu vanmiddag dat angstig verwijt van zijn jongen: „wáárom hebt u dát nou gedáán, vader? Hád nou maar gewèrkt” . . . en die àndere ontroerd uitgesproken woorden: „en dat zegt u, wien God vrouw en kinderen nog gelaten heeft . . .”

Ja, — hij hād ze nog, maar . . . was God nñ bezig ze hem te ontnemen? . . .

Hoe kwam die diep-ernstige waarschuwing nu opeens binnen in hem? . . . „Wie God verlaat heeft smart op smart te vreezen . . .”

Was dát soms de stem van Hèm, dien hij al zoo lāng geleden verlaten had? . . .

Nu lag het hoofd van Verdonk op zijn armen, zijn stoel stond verder van de tafel geschoven. Zóó vond hem de dokter.

Verdonk liet niets van zijn innerlijken strijd merken, maar wachtte met spanning dokters uitspraak over de zieke af.

„Griep in 't hoofd,” luidde deze en uiterste voorzichtig-

heid en rust werden geboden.

Dien nacht waakte Verdonk bij het bed van zijn vrouw

Er werd een groote strijd gestreden in het kleine huisje

Den volgenden morgen werden Wim en Jetje naar de bureu gebracht.

En in den toren werd Wybo na een onrustigen nacht met keelpijn wakker. Toen mijnheer Dortema hem vroeg, hoe hij geslapen had, wees hij op zijn keel, want praten kon hij niet. Zijn verpleger begreep hem. Hij haalde een lepeltje, drukte daarmee Wybo's tong naar beneden en zag twee witte punten in de roode

keel. „Zoo m'n jongen,” sprak hij, terwijl hij op z'n gewone rustige manier den lepel wegborg, „dat verschijnsel ken ik. Je hebt keelontsteking. Het is Zondag vandaag en dan komt Jaan niet. Als je nu even alléén kunt zijn, zal ik naar haar toegaan en vragen, of ze wat bessensap en dunne soep voor je koken wil, want ander eten kan je tòch niet slikken. Ik wéét dit nog wel van *mijn Wybo.*”

Hierop ging hij de kamer uit, trok zijn jas aan en ri p nog even om 't hoekje van de deur: „Ik ben gauw terug. Ze woont nog geen vijf minuten hier vandaan.” Wybo bleef alleen met zijn gedachten.

Au, wat deed z'n keel hem pijn! Dit was de derde keer in zijn leven dat hij keelontsteking had. Hij wist nú al, dat hij straks, als de dokter geweest was, zou moeten gorgelen met zoo'n scherpdrink. Maar, — wat hem altijd 't lekkerst gesmaakt had, zou hij *hier* niet krijgen. Sap van gestoofde peren! Dát kon *moeder* alleen maar zoo lekker klaarmaken.

Die Jaan, zeker die doofstomme vrouw van gisteren, zou daar natuurlijk niets van terechtbrengen. Even moest Wybo lachen bij de gedachte, dat er nu twéé die niet praten konden en één die bijna niet praten *wou*, in den toren zouden zijn.

Vreeselijk als je nóóit praten kon, zooals die vrouw. En dan ook nog niet hóóren. Zóó'n leven was toch wel héél erg

Wat was hij hier eigenlijk ráár terechtgekomen. Dat die man zelf óók een „Wybo” had gehad Zijn gedachten verbonden snel 't één met het ander en nú kwam er licht in véél wat gisteren nog zoo duister scheen. Die gemerkte „W” op zijn ondergoed, de

portretten aan den muur, dat gezegde tegen zijn vader over „vrouw en kinderen” en hoe hij direct al den naam „Wybo” genoemd had, nog vóór hij wist, dat *hij* wèrkelijk zoo heette

Wybo wist nu bijna zéker, dat mijnheer Dortema óók een zoontje „Wybo” gehad had, en — dat het misschien wel die blonde jongen met dien bril op was, die op dat portret zoo op zijn moeder leek

Veel verdriet woonde er in dezen toren En nu *hij* er ook nog bij, met z'n zieke keel en ver weg, in hun eigen huisje, een zieke moeder

Het binnenkomen van mijnheer Dortema stoorde zijn somberen gedachtengang. „Het komt in orde,” was het eenige, wat de man zei.

„Dank u,” fluisterde Wybo en volgde met zijn oogen de bewegingen van zijn gastheer, die uit één van de lage ingebouwde boekenkasten een boek haalde en daarmee aan zijn bureau ging zitten, zijn rug naar het bed gekeerd. Hij nam eerst den Bijbel op, las er in en daarna in het andere boek. Toen vroeg hij, en keek Wybo daarbij strak aan: „Weet jij wel, waar we aan denken, als het Kerstfeest is?”

Wybo knikte.

„Dat is heerlijk, jongen. Je moet dan even goed luisteren naar wat ik je voorlees uit het boek van den profeet Jesaja. Je weet dan zeker óók wel, dat *die* de geboorte van den Heere Jezus al voorspeld heeft?”

Weer knikte Wybo bevestigend en met blijden glans in zijn oogen. Hij wist het allemaal wát goed. Van moeder, en van de Zondagsschool Dien tekst, dien mijnheer Dortema nu las van dat „Rijsje uit de afgehouden tronk,” kende hij zelfs uit z'n hoofd.

Jammer dat hij nu niet praten kon en dat zijn keel zoo'n pijn deed. . . . Hij bedacht plotseling dat hij dien morgen niet gebeden had en gisterenavond óók niet

Mijnheer Dortema sloot den Bijbel en Wybo schròk er van, vouwde zijn handen om die van Wybo heen. Toen bad hij voor hen beiden. Zóó had Wybo nog nooit hooren bidden. Of had hij soms nog nooit zoo méégebeden? Daarna bleef het langen tijd stil in de kamer. Buiten was een dikke mist, als een ondoordringbare muur om den toren opgetrokken. Dat benauwde Wybo wel even. Vèr waren nu vader en moeder, de broertjes en zusjes, héél vèr, in de wereld buiten dien mist. Half wakker droomde hij, dat allen naar hem zochten, maar ze vònden hem niet, omdat de mist, die den toren omhulde, bevroren was. Het was een muur van ijs geworden. Hij wilde roepen, schreeuwen, dat hij daaràchter zat, maar 't *ging* niet, geen geluid kwam uit zijn keel

Dokters stem riep hem tot de werkelijkheid terug. „Jòngen, wat lig je toch te háppen. Er staat geen taart of pudding voor je!”

Wybo lachte en wilde zijn droom vertellen, doch zijn keel belette het hem. De dokter begreep hem echter. „Je droomde zeker. Je wou wat zeggen, maar 't *ging* niet. Nou? Wàs dat niet zoo?”

Blij-verwonderd over zóó'n scherp doktersoog, knikte Wybo. De dokter constateerde hetzelfde als mijnheer Dortema. „Keelontsteking. Dat kan een ellendige nasleep hebben, als we niet zéér voorzichtig zijn. *Niet* uit bed, vóór ik hem volkomen genezen verklaar.”

Wybo hoorde zijn vonnis gelaten aan.

Als éêrst die nare pijn maar weg was. Dat was het éênige waarover hij zich nu feitelijk erg bekommerde. Die prikkende pijn, die het hem zoo benauwd maakte! De dokter vertrok en liet door een jongen uit het dorp den gorgeldrank bij Wybo brengen.

Juffrouw Jaan kwam met een pannetje soep en . . . een schaaltje met sap van gestoofde peren. Wybo kon zijn oogen niet gelooven. En toen mijnheer Dortema het voorzichtig met een lepeltje in zijn mond goot, kreeg Jaan, die op een afstand stond, een blij gebaar van de zieke, ten teken dat het lekker was. Voldaan over haar kookkunst, lachte ze naar hem en spoedde zich toen huiswaarts, waar een oude vader haar zorgen noodig had.

Rustig en héél stil verliep de Zondag. Wybo sliep, of lag over vele dingen te denken. Mijnheer Dortema zorgde voor nem met zóóveel toewijding, dat hem niets ontbrak. Het hoogtepunt van den dag was voor Wybo bereikt, toen in den namiddag de gordijnen gesloten en alle kaarsen ontstoken werden. Hij kon wel uren liggen kijken in dien zacht-trillenden glans. En hij dacht aan het Kerstfeest dat komen ging . . . Er heerschte stille vrede in den grijzen toren.

6. KERSTNACHT EN OUDEJAARSAVOND

Wybo kòn niet slapen. En het was tòch al half-twaalf. De ketting van de Friesche hangklok was juist éên schakel gezakt. Met wijd-open oogen

staarde hij naar de weerspiegeling van het kaarslicht. in het koperen klokkengewicht. Mijnheer Dortema zat nog aan zijn bureau. Hij had den heelen avond zitten schrijven en af en toe Wybo geholpen wanneer deze met den keeldrank moest gorgelen. Nu wachtte hij met naar boven te gaan, tot zijn patiënt sliep. Dat was zijn gewoonte. Zelfs kwam hij in die eerste nachten een paar maal naar beneden, om te zien of de jongen wel rustig lag.

Nu was het Kerstnacht. —

„Wil de slaap niet komen, jongen?”

„Nee meneer, 'k ben klaar wakker,” kwam heesch de fluisterstem uit het bed.

Mijnheer Dortema stond op, keek onderzoekend Wybo aan en stak toen de radio-stekker in het contact. Daar golfde het aan. Eerst van heel ver, 't zwol aan Even een draaien aan een kleinen zwarten knop en het geluid werd gedempt.

Nu droegen zuivere stemmen het oude Kerstlied den toren aan den landweg binnen „Stille Nacht, Heilige Nacht”

Wybo vouwde zijn handen. Dat ging vanzêlf Mijnheer Dortema trok de gordijnen open en stond in zijn gewone houding voor het raam. De handen op zijn rug. De mist was niet, zooals Wybo gedroomd had, veranderd in een muur van ijs, maar wêl had de vorst haar opgetrokken en schitterden duizenden sterren den eenzamen man voor het raam, tegen. De jongen in het bed zag ze ook. Wat 'n wônderlijke Kerstnacht. Onder dien sterrenhemel lagen de donkere velden. Zóó moest die ééne groote Nacht geweest zijn, toen de herders bij hun kudde waakten

„Eere zij God, Eere zij God, Eere zij God in den
hooge”

Wybo schrök. Eén oogenblik was het of wéér een
engelenkoor uit den hoogen hemel daalde, of dat gróót
gebeuren zich herhaalde. Gelijk wist hij dat het een
koor van menschenstemmen was, door de radio. Tòch
greep het hem zóó sterk aan, dat hij zijn oogen sluiten
moest.

En hij stelde zich den stal van Bethlehem voor oogen . . .
Zóó dicht als nú was Wybo nóóit bij de kribbe ge-
weest Maar die vervelende tranen! Dit was
toch zeker niet iets om bij te huilen! Kinderachtig-
flauw was-ie toch Moest Arie weten! De jongens
van school! . . . Wybo vocht en vócht, maar kon het
tot zijn schaamte niet verhinderen, dat mijnheer Dor-
tema, die naar hem toekwam, nog tranen zàg. Deze
veegde met zijn eigen zakdoek de laatste sporen er van
op Wybo's gezicht weg, keek daarbij lang en innig
den jongen aan.

„Je hoeft je niet te schamen voor je tranen, hoor, brèng
ze maar bij de kribbe. Ze hebben voor Jezus dezèlfde
waarde als eens het goud, den wierook en mirre, die
de oostersche wijzen Hem brachten.”

Wybo werd verlegen en toch — vol van groote blijd-
schap. De radio werd nu afgesloten. De koperen
klokken-ketting haalde twaalf schakels over.

„Zullen wij nú maar samen Lukas 2 lezen? Het is
zoo'n wonder-mooie Kerstnacht.”

Wybo knikte en luisterde naar de zware, rustige stem,
die de beschrijving van Jezus' geboorte voorlas.
Spoedig daarna viel hij in slaap. De man doofde de
kaarsen en zocht zijn slaapplaats bóven op. — — —

Den volgenden morgen luidden de klokken allerwegen het feest van Christus' geboorte in. Dreunend, in plechtig tempo, lieten de zware stemmen uit oude kerktorens hun roep over de wereld galmen: „En het geschiedde in diezelfde dagen”

Wybo verstond hun taal, toen hij wakker werd.

En toch bracht die dag hem een teleurstelling.

Vader schreef, dat niemand komen kon, omdat moeder erg de griep had. Twéé nare dingen, maar 't láátste was het ergste. *Zijn* schuld dat moeder nu zoo ziek was. Zij had in dien storm-nacht naar hèm gezocht, terwijl *hij* in dolle drift steeds verder van haar weg-geloopt was Dat er niemand kwam, was óók saai, maar — eigenlijk zijn verdiende loon. Hij moest voor zichzelf erkennen, dat hij nog wel méér straf verdiend had. O, als álles nu maar weer goed kwam, vooral met moeder, want *moeder*, nu — die was de liefste van de heele wereld. — — —

Den dag na het Kerstfeest kwam vader. Toen hij den toren naderde, zag hij daar buiten mannen aan het werk. Zij groeven en spitten den schralen heigronde om. Karrevrachten mest moesten er in gebracht worden, wilde de bodem hier wat opleveren. Eén van de werkers tuurde, leunend op zijn spa, den weg af. Hij stak zijn schop in den grond, veegde z'n handen aan zijn jasje af en liep recht op Wybo's vader toe, die tot zijn verbazing in den werkman mijnheer Dortema herkende. Onwillekeurig greep Verdonk naar zijn pet en stak zijn hand ter begroeting uit.

„Zoo Verdonk, hoe gaat het met je vrouw?”

„O, dank u, meneer, dat gaat de goeie kant uit.”

Mijnheer Dortema begeleidde den bezoeker tot aan Wybo's bed en nam daar afscheid met de woorden: „Kom, ik moet weer aan mijn werk, 'k ben veel te blij dat de vorst niet doorgezet heeft. Als *die* in den grond zit, kan je niets beginnen. U *vindt* het samen wel.” Nauwelijks was hij de kamer uit, of vader uitte zijn verwondering tegen zijn zoontje: „Wàt 'n rare snijer is dát! Centen zat en werkt zich tòch krom.”

„Ja,” zei Wybo heesch, „ik wist het oo niet. Vanmorgen vertelde hij het mij pas. Als 't *niet* vriest, werkt-ie iederen morgen buiten en 's middags en 's avonds blijft-ie hier studeeren.”

Jaan's binnenkomen stoorde hen. Zij bracht vader een kopje koffie en liet Wybo gorgelen. Even stil als zij gekomen was, verdween zij weer en toen liet vader het onderwerp van mijnheers werken maar rusten. Er over uitgedacht was hij nog niet Hij wilde zich echter eerst eens goed van Wybo's ziekte-toestand op de hoogte brengen en moest op *zijn* beurt vertellen, hoe het met moeder ging. Gelukkig bracht hij goede berichten mee. Moeder moest nog wel in bed blijven, maar de koorts liep niet meer zóó hoog op. De dokter gaf alle hoop, dat zij met een week of drie, wel weer beter zou zijn. Wybo was gerustgesteld. Hij lag langen tijd stil en zei niets. Vader zei ook niets. Dat werd een beetje benauwd en Wybo dacht er over, of hij vader ook van dien mooien Kerstnacht zou vertellen. Zijn keel deed nog pijn als hij praatte en óók was het niet gemakkelijk over zóóiets tegen vader te beginnen. Arie zou dat wel kúnnen, *die* kon zoo vertellen! Maar hij? Niks hoor. *Zijn* verhalen werden nooit bewonderd, of er werd nooit zoo om

gelachen, als om die van Arie. En tòch tòch
wou hij zoo grâåg dit mooie van den Kerstnacht aan
iemand zeggen Eer hij 't wist, sprak hij er al over.
Vader luisterde, — luisterde aandachtig. En er kwam
géén spotlach op zijn gezicht.

Nù kon Wybo nòg beter vertellen Toen hij zweeg,
zat vader strak voor zich uit te kijken, alsof hij daar-
buiten, in de verte iets bizonders zag en hij zei: „Ik
kan begrijpen, dat je dáárvan genoot, Wyb. Net i ts
voor jou. Je bent hier toch eigenaardig terechtge-
komen, vreemd, vreemd”

Wybo's oogen stráálden van genoeg. Zóó praatte
vader bijna nooit tegen hem. Hij voelde dat hij toch
wel èrg veel van hem hield. Was vader àltijd maar
zoo Zoo gewóón, dan zou hij nooit bang voor
hem zijn

Even later nam Verdonk afscheid. Hij drukte zijn
hand even héél stijf of Wybo's voorhoofd en ging
toen heen. Daarná bezocht hij zijn zoontje om den
anderen dag, wisselde enkele woorden met mijnheer
Dortema en moest zich over veel verwonderen
Moeder en Wybo gingen langzaam vooruit.

* *

De oudejaarsdag brak aan. Wybo's keel was veel
beter. Het spreken viel hem niet moeilijk meer en
Jaan maakte allerlei lekkere kostjes voor hem klaar,
die hij nu wel slikken kon. Toch mocht hij het bed
nog niet uit, want één wit stipje *wilde* maar niet uit
zijn keel verdwijnen en dokter wees waarschuwend
op het ernstig gevaar, dat onvoorzichtigheid nù zou
opleveren.

Nu hij niet zóó ziek meer was, dreigde een groote

verveling over hem te komen. Maar, — zijn verpleger wendde ook *dit* kwade af, door een schier onuitputtelijken voorraad jongensboeken op een stoel naast het bed te leggen. En Wybo smulde! Dát was wat! Zoo'n stapel fijne boeken, waar je maar uit *kiezen* kon! Was hij moe van 't lezen, dan sliep hij weer eens een uurtje en zoo gingen de dagen nog vlug voorbij. Maar, — toen de oudejaarsdag zich naar den avond spoedde kon geen boek hem meer boeien. Hij moest voortdurend aan „thuis” denken. Zou *Jo* nu *dit* jaar de olieballen gebakken hebben? Zou-en ze Opoe al een prentkaart voor 't Nieuwe jaar gestuurd hebben? En dan de hoornblazer, die iederen oudejaarsavond op *hün* hei blazen kwam! En de nachtwacht met zijn stok, achter wien ze allemaal aanliepen naar 't huis van den burgemeester Jammer dat hij dáár nu niet bij kon zijn en meezingen! Zou-en Wim en Jetje al mee mogen?

Wybo bemerkte niet, dat mijnheer Dortema hem al geruimen tijd gadedeslagen had.

„Waar dènk je aan, Wybo?”

„O meneer, aan ne den nachtwacht bij ons in 't dorp.”

„Zóó, hebben jullie die daar nog?”

„Ja meneer, maar 't zou van avond voor 't láátst zijn, ziet u, — daarom vind ik het wel jammer dat ik —.” Plotseling remde hij. Hij wilde 't maar liever niet zeggen, dat-ie er zoo graag bij had willen zijn. Dat zou mijnheer Dortema, die zóó goed voor hem was, misschien niet aardig vinden. Maar, hóór, wat zei *die* nou zelf? „Hè, wat verdrietig voor je, dat je daar nu niet bij kunt zijn. Me dunkt, je moest *mij* dan maar

eens vertellen, hoe dat daar gaat bij jullie, dan leven we sámen in gedachten mee."

Wybo vertelde 't wát graag. En ónder 't vertellen zág hij het heele dorp achter den nachtwacht met zijn groote kleppers aanschuifelen. Den eentonigen deun van het oudejaarslied hóorde hij en in hetzelfde zeurige tempo zong hij het voor mijnheer Dortema, die belangstellend luisterde.

„Oudejaar, de klok heeft twaalf,
Daar hè j' de nachtwacht met zijn stok,
Hij roept: twaalf uren heit de klok,
Hij doet z'n eerste ronde.
En z'n handjes die gaan 'r van klap-klap-klap,
En z'n voetjes die gaan er van stap-stap-stap.
O ja. — de klèpperman van twaalfef,
't Is nog geen nacht.
Verbrand geen kaarsen of lampenlicht,
Sluit uw deuren en vensters dicht,
Vreest God, eert Zijn gebod,
Twaalfef uur, de klok heit twaalf!"

„Bravo, jongen," prees mijnheer, „dát vind ik mooi. Jámmer dat die oude volksgebruiken er allemaal uitgaan."

Wybo vertelde nog van de kruik jenever die de jonge menschen op een plek in het bosch begroeven, waarna zij die van 't vorige jaar er uit haalden. Zoodra dan de hoornblazer begon te blazen, mocht ieder een slok uit die oude kruik drinken. Mijnheer Dortema schudde het hoofd. „Dat zóó'n gebruik er uit gaat, is niet kwaad, zie je, want die dránk brengt wat ellende in de wereld."

„Nou,” beaamde Wybo, maar direct liet hij er op volgen: „Vader drinkt gelukkig nooit.”

„Nee? Dat is een voorrecht, jongen.”

Mijnheer Dortema stond op, sloot de gordijnen en stak de kaarsen aan. Wéér was er dezelfde vertrouwelijke sfeer in de kamer als in den Kerstnacht. Toen kon Wybo niet praten. Nú wel. En hij had behoefte, om zich te uiten over . . . vader. Want vader had zoo raar gedaan bij zijn eerste bezoek. Wybo had zich telkens al eens afgevraagd, wat mijnheer dáár toch wel van gedacht zou hebben.

„Nee,” vervolgde hij zijn laatsten zin: „Nee, vader drinkt nooit en ziet u, . . . vader is vroeger anders geweest dan nu.”

Mijnheer Dortema ging op den stoel naast het bed zitten. „Hoe bedoel je dat?”

„Nou, — vader zou vroeger nooit werk geweigerd hebben, omdat-ie . . . omdat-ie toen anders was. Moeder zegt het.”

„Je vader heeft misschien verkeerde kameraden gehad?”

„Ik geloof het wel. Vroeger hebben we in de stad gewoond. Vader was stucadoor, maar in Dolderdorp heeft-ie van alles en nog wat gedaan. En nou kregen we steun omdat-ie werkloos was en nou heeft-ie voor stucadoorswerk in Zwolle bedankt . . . Nu krijgen we geen cent steun en leven ze thuis van bonnen, die moeder van de gemeente krijgt. Daar kan Jo eten en brandstof op halen . . . Maar moeder heeft-er vast veel verdriet van. D'r is áltijd narigheid bij òns thuis. *Ik* ben zoo vaak ziek en die drankies krijgen we niet voor niks . . . Arie zei al, dat *ik* 't meeste geld kostte

en dáárom liep ik weg, ziet u, . . . om geld te verdienen."

„Vertel me eens *precies* hoe dat gegaan is," vroeg zacht de man naast het bed.

Wybo vertelde. Hij spaarde zichzelf niet, vertelde zelfs van het rapportboekje, dat hij verscheurd had.

„En was je niet erg bang in het bosch?"

„Eerst niet. Ik ben wel aan de bosschen gewend, omdat wij er al twee jaar in wonen, maar later èl een beetje, toen . . . toen heb ik onderweg maar gebeden."

„Ik ben je dankbaar dat je mij dit alles verteld hebt. . . .

Wybo . . . ja, . . . hoe kom je eigenlijk aan dien naam? Jullie zijn toch geen Friezen?"

„De vader van m'n moeder was een Fries. Daar heet ik naar."

„Zoo, hoe heet je moeder dan? Haar achternaam bedoel ik."

Even stilte. Wybo dacht na.

„Kammaing," riep hij toen luid, blij het te weten.

„Nu jij mij zooveel verteld hebt," begon mijnheer Dortema, „zal ik *jou* straks óók een geschiedenis vertellen. Eerst zal ik de verrassing eens uit de keuken halen, die Jaan voor ons gemaakt heeft."

Wybo, benieuwd naar wat er komen zou, klapte in zijn handen van plezier, toen hij den schotel met appel-flappen zag.

„Wat áárdig van Jaan."

„Zeg dàt wel, jongen. Zij heeft een moeilijk leven. Zelf doofstom, géén moeder meer, een zieken ouden vader en twee broers om voor te zorgen. Om er nog iets bij te verdienen, komt zij hier 's morgens werken.

Toen ik hier kwam, heeft de bakkersvrouw mij haar aanbevolen, want zij kon nergens een betrekking krijgen. En zulke menschen zijn dan nog met geen stok naar een inrichting te krijgen, waar ze 't beter zouden hebben, dan hier met elkaar te blijven voortobben."

Al sprekend presenteerde hij Wybo een appelflap, die deze naar binnen had gewerkt nog vóór mijnheer de zijne op een schoteltje had gelegd. Zij lachten er samen hartelijk om en Wybo mocht gauw aan zijn tweede beginnen. Om acht uur beluisterden zij een preek door de radio en daarna duurde het lang eer mijnheer Dortema begon te spreken. Hij zat met zijn hoofd in de handen gesteund naast het bed en keek strak naar den grond. Wybo durfde hem niet te storen. Regen tikte tegen de ruiten, de kaarsvlammetjes flakkerden, de klok tikte. Vóórt, vóórt snelde de tijd. Haast waren de uren geteld van een jaar dat nooit terug zou keeren.... In die laatste uren vertelde de eenzame toren-bewoner zijn levensgeschiedenis aan den weggehoopen arbeidersjongen :

„Vijf jaren geleden ben ik pas in dezen toren komen wonen, Wybo. Tot zoolang woonde ik mijn heele leven op „Dortema-State" in Friesland. Eerst met mijn ouders en broers, later met mijn vrouw en kinderen. Weet je wat een State is?"

Wybo schudde ontkennend het hoofd.

„Nu, dat is een soort kasteel, waar een boerderij is aangebouwd. Veel boerderijen en landerijen daaromheen behooren óók nog bij het Slot. Mijn voorouders waren allen heereboeren en ik zélf was het óók,

hoewel ik daarbij van de studie houd. Maar, — dat doet er nou niet toe.

Ik ben altijd gelukkig geweest op 't Slot. De jaren met mijn vrouw en kinderen waren de gelukkigste. Ach m'n jongen, wat was het leven toen mooi Mijn vrouw was een Hollandsche. Dat vonden mijn ouders jammer. Zij hadden liever een Friesche vrouw op de State gezien. Het deerde ons niet. Wij hadden elkander lief en onze drie jongens: Gerben, Dirk en Wybo. Ja, — hij heette net als jij en hij leek óók wel wat op je. Weet je in welk opzicht voorál? Dat hij dikwijls ziek was. Wij hebben zóóveel met hem afgetobd en tóch was hij ons juist zoo bijzonder lief. Hij had het karakter van zijn moeder. Zacht, fijngevoelig, — bijna te erg voor een jongen. Hij was ook muzikaal. Ik zie nóg dikwijls, alsof het vlák voor me gebeurt, die witte, magere vingertjes over de toetsen van de piano tippelen. Alles uit 't hoofd. Voor de boerderij zou hij nooit gedeugd hebben. Daar waren de twee anderen voor geboren. Voorál Gerben. Ach, wat koesterde mijn vader grootsche verwachtingen van Gerben, den toekomstigen heer van „Dortema-State”. Gerben leek op zijn grootvader. Dirk had weer meer van mij. Wybo was naar mij genoemd. Stevige jongens! Toch was Wybo mijn zonnekind. Hij was in al zijn ziektes een voorbeeld van geduld en — blij vertrouwen. Al was hij dan geen ècht Friesch type, één ding had hij met alle Friezen gemeen: een taaie volharding. Nóóit iets opgeven, voor hij het doel bereikt had. Zijn moeder verloor eens een broche, waar zij erg aan gehecht was. Wybo liep drie dagen rusteloos rond en kòn haast

niet eten eer hij de broche gevonden had. Moeder had haar op eigen terrein verloren en daar moest ze dus nog ergens liggen. Hij zocht en zocht, buiten, binnen, beneden en boven en vond haar ten laatste tusschen het klimop waarmee ons Slot begroeid is. Mijn vrouw had blijkbaar uit een raam geleund en daarbij haar broche verloren. Wybo moest dit rusteloos zoeken met weken van ziek-zijn bezuren. Daar gaf hij niet om. De blijdschap over de gevonden broche overglansde al het nare, dat er op volgde. Zoo was hij."

Nu zweeg mijnheer Dortema en legde het zijn handen voor zijn oogen.

Wybo durfde zich niet te verroeren.

Hij keek alleen maar met ontzag in zijn oogen naar den „Wybo" op het portret boven hem. Hoe was aan al dat geluk toch een einde gekomen? Zouden die vrouw en die drie jongens nu geen van allen meer leven? De stem naast hem gaf antwoord op deze vragen.

„Eens was Wybo wéér ziek. Ernstig. — Wij besloten met hem naar een specialist in Groningen te gaan. Gerben en Dirk, die bij familie zouden logeeren, namen we óók mee, . . . in onzen wagen. Ik bestuurde de auto zélf. Mijn vrouw zat met Wybo achterin, Gerben en Dirk daarvóór Toen, jongen, tóen is het vreeselijke gebeurd De mist misleidde mij Ik reed het water in Ik herinner mij één seconde van afgrijselijken schrik Toen ik ontwaakte lag ik in een ziekenhuis en weinige dagen later moest ik vernemen, dat ik . . . ik . . . alléén was gered Gods machtige arm had mij de vier liefsten van mijn leven in één ruk ontnomen Ach, jóngen, wat ik toen geleden heb, . . . ik zal het nóóit kunnen

zèggen al mijn bidden om óók van deze aarde te worden weggenomen, werd niet verhoord Het Slot met al zijn herinneringsplekjes kon ik niet meer zien Het is nu tòch bestemd voor mijn broer en *zijn* zonen Ik vlüchtte wèg van al dat bekende, waar *zij* vieren bij hoorden, wèg uit Friesland . . . Zoo vond ik, hier in Overijssel, dezen toren. Zoodra ik hem zag, wist ik dat ik *hier* rustig zou kunnen wonen. Dit plekje hebben *zij* nooit gezien en ik ben er nooit met hèn geweest Ik nam wat noodig huisraad mee en ook hun kleeren, boeken, speelgoed en wat hun bizonder lief was en nu wil ik hier mijn verdere levensdagen doorbrengen. Niet in ledigheid, o nee, zooals je weet verricht ik 's morgens handenarbeid en studeer het verdere gedeelte van den dag. Eén keer per maand reis ik naar „de State”, om mijn orders te geven, maar steeds ga ik zoo spoedig mogelijk weer terug naar mijn toren. Het is *hier* goed, in de stilte, — alléén met mijn God, *ginds* doen de wonden zoo'n pijn”

De jongen in het bed luisterde héél stil naar den man, die tot hem praatte alsof hij, Wybo, een groot mensch was. Tòch begreep hij alles. Hij durfde niet opzij te kijken, waar meneer Dortema zat, nog véél minder iets te zèggen.

Hetzelfde gevoel kwam over hem, als 's zomers bij een hevig onweer. Dan durfde hij nooit hard te praten. Bij zulke gróóte dingen werd je bang en — klein. Nu óók. Hij wou maar dat moeder er was, bij wie hij veilig zou kunnen wegkruipen, of Arie, die vast zou zeggen: „och jò, leg niet te meieren over 'n ander z'n misère.” Nu was er niemand die hem er boven

uit hielp. Hij kon er toch niets aan doen dat hij zoo was. Nóóit zou hij deze geschiedenis vergeten en van mijnheer Dortema, nou — daar hield-ie ineens bijna nèt zooveel van, als van zijn eigen vader.

Daar begon de zware stem naast het bed weer: „Ik ben dankbaar dat jij in deze laatste donkere weken van het jaar op mijn weg gekomen bent, Wybo. Begrijp je wel, dat het mij goed doet, weer eens voor een zieken jongen te zorgen, zooals ik dat vroeger voor *mijn* Wybo dikwijls deed? Maar kom, ik zal er niet meer over praten, dan maak ik *jou* ook nog maar bedroefd. Ik heb je dit alles verteld, omdat ik in deze weken van je ben gaan houden. Je doet me soms ster aan m'n eigen jongen denken Zoo, — en nu nemen we nog eens een appelflap. Nog een klein half uur en ook *dit* jaar is weer voorbij Je moest eigenlijk al lang slapen.”

Wybo haalde verruimd adem, nu mijnheer weer over gewone dingen sprak.

„Ja meneer, maar 't is oude jaar en dan mag ik altijd laat opblijven.”

„'t Is *goed*, hoor. Je slaapt morgen maar wat langer. Jij hebt vanavond zoo'n mooi oudejaarsversje voor *mij* opgezegd, maar nu zal *ik* eens een versje opzeggen, wat bij ons in Friesland bekend is. *Goed* luisteren, hoor!

„'t Alde is wer fortige,
't Hat syn tsjinsten dien,
As in lange rige
Sjuchst' it nije stean,
Wêz den fen 'e segen wis
As de Hear dyn helper is.” ¹⁾

¹⁾ 't Oude is weer voorbij.
't Heeft zijn diensten gedaan,
Als in lange rij
Ziet ge 't nieuwe staan,
Wees dan van een zegen gewis
Als de Heer uw Helper is.

Wybo zát nu in bed en keek mijnheer Dortema de woorden uit zijn mond.

„Daar versta ik *niets* van.”

„Nee, dát wil ik wel gelooven,” lachte mijnheer, „en tòch is de Friesche taal zoo schoon, . . . als het land zèlf . . . „Fryslâr myn heitelèn . . .” ¹⁾

Niet lang daarna haalde de klokken-ketting zagerig over, de éérste slag van de twaalf tingde de kamer in. De man en de jongen luisterden stil, ieder vervuld van eigen gedachten . . . Na den laatsten slag vouwde mijnheer Dortema zijn handen en bad met Wybo.

Hij bad óók voor Wybo's ouders, broertjes en zusjes en dat vond Wybo fijn.

Daarna wenschten zij elkaar een gelukkig nieuw jaar en alles werd voor den nacht in gereedheid gebracht. Uren later gluurde de maan tusschen twee regenwolken door naar den grijzen toren.

De jongen sliep rustig en vast daar beneden. In de kamer er boven moest de man, die dien nacht nog niet geslapen had, zijn oogen sluiten voor het volle-maansgezicht, dat zich zoo opeens voor de ramen vertoonde.

7. EEN VERKENNINGSTOCHT

Toe Jo, schiet nou òp, anders halen we die bus „niet.” Arie stond al met zijn pet op, zijn jas aan en een wollen das om z'n hals geknoopt, bij de deur. Met klimmend ongeduld keek hij toe, hoe Jo de kussens voor moeder opschudde, het drankje klaarzette, en toen ging ze tot overmaat van ramp vader nog eens breed uitleggen, wáár het eten voor hem en de kleintjes

¹⁾ Friesland mijn vaderland.

stond en wat hij er nog aan te doen had. Arie wachtte niet langer. Hij stapte buiten de deur in zijn klompen, en liep het bosch in. Niet lang daarna hoorde hij Jo achter zich roepen.

„Arie, wacht nou even, Arie!”

Weldra had zij hem ingehaald. Arie keek naar het pak, dat zij behoedzaam in haar handen droeg.

„Wat zit daar in?”

„Nou jò, dat wéét je toch. Een schaal olieballen voor Wyb.”

„O ja, — maar je moet wat harder lopen, want 't is zeker nog drie kwartier naar die bus.”

„Bèn je mal, als 't een half uur is, zal 't veel zijn.”

„'t Zal *jij* weten, je komt nooit in die buurt en ik zal toch zeker zoo maar niet *liegen*, 't is minstens drie kwartier, je krijgt honderd gulden van me als 't niet waar is.”

„Ha, ha, la' me nou niet lachen, waar haal jij die honderd pegeltjes vandaan?”

„Nou,” — zei Arie met overmoedig gebaar, „die krijg ik wel los van die rijke man, waar Wyb is.”

„Hm, je zàl wat, je bènt zoo'n held — op sokken dan altijd,” minachtte Jo.

Zoo kibbelend kwamen zij tenslotte bij de autobus, die hen een uur later dicht bij Wybo bracht. Vader had hun uitgelegd, waar ze uitstappen en hoe ze lopen moesten. Arie kreeg 't eerst den toren in het oog.

„Kijk, daar heb-ie 'm! Wat 'n kei van 'n ding! Die Wyb weet óók wat-ie doet, om dáár te gaan wonen. Allemaal maar molentjes dat-ie ziek is, hij vindt 't hier veel te fijn, mot je gelooven.”

„Doe toch niet altijd zoo vervelend, jò,” snibde Jo,

„ik vind dat witte ophaal-bruggetje leuk.”

Vlak voor den toren bleef Arie staan en legde zijn hand tegen den steenen muur.

„Hm, 't is géén beton, gewoon een grijs sausie over ruwe steenen gestreken,” zei hij met groote-jongens-branie.

„Jij kan 't weten,” hoonde Jo, terwijl ze door één van de vierkante raampjes naar binnen gluurde. Haastig trok ze haar hoofd terug, toen mijnheer Dortema achter zijn bureau opkeek. Toch had ze in de gauwigheid het bed nog gezien en het pluikje haar dat boven de dekens uitkwam en dat aan Wyb behoorde.

„Hú . . . wat 'n griezel van 'n man,” zei ze, overdreven rillerig tegen Arie, „'n báárd, jô, die over de grond sliert.” Lachend duwde zij Arie in zijn rug. Zij wisten dat ze om den toren moesten loopen, om bij de deur te komen. „Mot zeker een mop verbeelden. Nou, — je bent leuk hoor, reuze geestig,” treiterde Arie en liet den klopper op de deur vallen.

De man met den baard die op den grond slierde, liet hen binnen. Alle praats en kibbelarij waren opeens verdwenen en als brave kinderen begroetten zij mijnheer Dortema. In de kamer zette Jo vlug de schaal met olieballen op tafel en liep naar het bed. Zij was blij, het broertje, waarvan ze zoovéél hield, weer te zien.

„Dag Wyb, jô, hoe gaat-'r mee?”

„O, best hoor,” zei Wybo, terwijl hij haar verlegen lachend, een zoen teruggaf.

„Een gelukkig nieuwjaar, óók van vader en moeder en hier zijn olieballen voor je.”

„Fijn, dank je. Heb jij ze dezen keer gebakken?”

Nu kwam Arie naar voren. „Hallo Wyb, — já, *zij* heeft ze gebakken en lekker dat ze zijn, je eet je stijf, jô!”

Allen lachten en mijnheer Dortema merkte op:
„’t Lijkt me anders, dat er héél wat moet gebeuren, eer *jij* stijf staat.”

Weldra zaten ze ieder op een stoel naast het bed. Arie keek zijn omgeving eens rond, terwijl Jo met blij nieuws voor den dag kwam.

„Zeg Wyb, moeder maakt ’t zoo best. Morgen mag ze al wat opzitten en als *zij* nou éérder beter is dan jij, komt ze je óók nog hier opzoeken.”

Wybo glunderde. Maar Jo ging voort:

„’k Weet nog veel fijner nieuws voor je Vader gaat morgen naar Zwolle.”

Wybo schóót recht overeind en sperde zijn oogen wijd open. „Wàt? wat gaat-ie dan doen?”

„Nou jô, — wèrken natuurlijk,” lachte Jo, blij met de verbazing, die haar boodschap teweegbracht.

„Stucadoorswerk? — Tòch?” vroeg Wybo, wien dit iets ongelooflijks scheen.

„Ja, — gisterenmiddag kwam-ie thuis en ineens zegt-ie: „Moeder, ’k heb me gemeld.” „Waarvóór?” zegt moeder. „Nou,” zegt-ie, „voor ’t werk in Zwolle, je weet wel, d’r is aan de plafonds daar nogal wat te doen.” Och Wyb, en moeder begon te huilen van blijdschap. Vader zei nog: „Moeder, nou moet je niet grienen, maar lachen.” En toen lachte moeder en ze zei nog dat-ie nou *niet* moest luisteren naar die stakers en zoo, en tegen òns zei ze, dat het èrg dàpper van vader was, om te gaan.”

„Dat is het ook,” viel plotseling mijnheer Dortema

haar in de rede, „een mensch heeft méér moed en geloofskracht noodig om van het verkeerde pad den stap te nemen naar den *goeden* weg, dan om in oorlogstijd een leger te verslaan. Jullie zult dat nù nog wel niet begrijpen, maar *onthou* dit maar eens. Later kan je er nog eens aan terugdenken.”

„Ik ben zóó blij,” zei Wybo, die weer in het kussen teruggevallen was.

Arie draaide onrustig op zijn stoel heen e weer. Dat stil zitten en praten was niets voor hem. Hij vond het dan ook een opluchting, toen mijnheer Dortema opstond en zei, dat hij een wandeling wilde maken. De kinderen zouden zich met elkaar wel vermaken. Ze mochten nergens aan komen. Hij zou hun een paar spelletjes geven, voor 't geval, dat zij zich gingen vervelen en verder moesten zij zich maar te goed doen aan de appelflappen die Jaan en de olieballen, die Jo gebakken had.

Nauwelijks was meneer Dortema op den weg uit het gezicht verdwenen, of Arie begon als een dolle in het rond te springen.

„Nou is die toren, die ronde toren,
Voor hem verloren,
Het is òns huis,
Hier zijn wij thuis,”

rijmelde hij. Wybo keek bang toe en had het gevoel, dat zijn wilde broer al het moois hier beschadigen zou. Jo stond intusschen in aandachtige beschouwing van de portretten aan den muur. „Zijn dat z'n vrouw en kinderen?” vroeg ze zacht aan Wybo.

„Ja.”

„Ze zijn dood, hè?”

„Ja.”

„'t Zàl je gebeuren,” zei Arie ruw.

„Jô, hou je mond,” wees Jo hem terecht, „'t is èrg genoeg.”

„Zeg ik dan soms, dat het *niet* erg is?” vroeg Arie verongelijkt. „Nou maar, — ik heb geen zin om hier te blijven zitten, ik ga eens een verkenningstocht maken. 'k Moet weten, hoe die toren er vèrder uitziet.”

„*Niet* doen, Arie,” gebood Wybo op heftigen toon, „je *doet* het *niet*, hoor.” Arie liep al naar de deur. Maar Jo sprong op en greep hem bij z'n arm. „Je zult *hier* blijven, verstå je? Ik zal 't aan vader en moeder vertellen, hoor.”

„Laat je me lôs!” schreeuwde Arie en sloeg met zijn vuist op Jo's arm, „lôs zeg ik je, ik *bijt* je, hoor 'k zal toch zeker geen kwaad doen, hè 'k ga alleen maar even kijken, wat er hier verder te zien is la' me lôs geméénert 'k zal me toch zeker niet door m'n zussie op m'n kop laten zitten, hè”
„Aú! vâlsche jongen!”

Jo liet hem los. Met een plotselinge hoofdbeweging had hij zijn tanden diep in haar arm gezet. Nu ontsnapte hij als een vogel uit zijn kooi. In de keuken riep hij sarrend: „Je moet er an likken, zussie, dan gaat de pijn wel over.”

En even later:

„Nu stéken we die toren in brand,
Nú stéken we die toren in brand,
Nu steken we die toren in brand, faldera,

Van je sjingela-de-sjingela-de hopsa-sa,
Nu steken we die toren in brand,
Nú-ú-ú steken we die toren in brand."

Zijn uitdagend gezang klonk schrill in den ouden, stillen toren. Wybo keek met groote verschrikte oogen naar zijn zus. Jo stelde hem gerust. „Wees maar niet bang, hoor. „Hij heeft wel een groote mond, maar een *klein* hartje,“ zegt moeder immers altijd. Als 't er op aan komt, durft-ie tòch geen spullen aan te raken. En als-'t-ie wat kapot maakt, dan moet-ie zèlf maar zien hoe-d'-ie 't weer héél krijgt. Ons 'n zorg, *wij* hebben hem gewaarschuwd. Ik kan altijd als bewijs die gemeene beet in m'n arm nog laten zien. Moet je 's kijken, 't wordt heelemaal blauw."

Wybo bezag het medelijdcnd. Terwijl luisterde hij naar Arie's voetstappen op de trap, die naar de bovenkamer leidde.

„Hóór Jo, hij gaat naar boven."

„Laat stil gaan," deed Jo doodbedaard. „Kom, wij zullen eens sijn van die appelflappen smikkelen."

De rust in de kamer was weergekeerd. Jo vroeg, of Wybo ook al iets meer wist van mijnheers vrouw en kinderen. Juist wilde hij haar de droeve geschiedenis van den oudejaarsavond vertellen, toen Arie van de trap kwam rennen en met veel lawaai de kamer binnencwam. Zóó vervuld was hij van hetgeen hij gezien had, dat hij de ruzie vergeten scheen. „Zèg, moeten jullie hooren! Die kamer boven is zoo gek. Die man slaapt zoomaar op een matras, die op den grond ligt met een kussen en een paar dekens. Hij heeft zeker z'n *eigen* bed aan jou gegeven, Wyb . . . en verder

staat er een piano met alleen een wit marmeren kruis er op en de portretten van die vrouw en kinderen hangen d'r óók, maar kleiner, . . . er staan twee reuze kasten en een waschtafel . . . en een groot schilderij hangt er, waar een kasteel op staat . . ."

„De State zeker,” veronderstelde Wybo.

Arie luisterde niet. Hij was de deur al weer uit. Die kamer bóven tròk hem met geheimzinnige bekoring. Hij ging de trap weer op, maar bleef nú, vóór hi' de kamer binnenging, even staan op het portaal, dat bóven de keuken lag. Door een glas-in-lood raam in den achtermuur viel in geel-groene kleur het namiddaglicht naar binnen. Arie keek óp en — stond verbaasd stil. Bóven dat raam hing een tekst, die licht gaf! Zilveren letters leken het wel. Hij las de woorden: „Zoo wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volg Mij.” Nou, — dien tekst kende hij wel. Verder viel er op dit portaal niets bizonders te bespeuren. Nee, dàn in die kamer! Dáár was hij nog lang niet uitgekeken. En hij moest voortmaken, anders kwam die „bruine baard” thuis . . . Flauw, dat Jo nu óók eens niet kwam kijken, ze deden er toch zeker geen kwáád mee? . . . Plotse-ling viel zijn oog op één van de hooge kasten. De sleutel zat in 't slot! Arie aarzelde niet. Hij opende de deuren en riep verrukt: „Jó, kom 's kijken.”

Maar Jo kwam niet. „Suf kind,” schold hij kregel. Hij kon anders óók wel alléén genieten van wat-ie zag. Wát 'n speelgoed! En boeken, allemaal fijne jongensboeken! Jongens-geweren, boeren- en cow-boy's-pakjes . . . „Is dat wat, of is dat niks?” grinnikte „de ontdekker” vergenoegd in zichzelf . . . Een

trein met rails een stoommachine meccano-
doozen nou — daar mocht die „baard” hèm
eens een zoodje van geven Eerst nog even
vèrder rond-koekeloeren, dàn zou-ie àltijd nog naar
dat speelgoed kunnen terugkeeren Hm, die
andere kast zat op slot, de muurkast óók. Sleutels
zeker meegenomen, flauwe kerel! wàt 'n
Bijbel op dien standaard! Arie keek er eens in,
maar kon er niets uit lezen.

„Dà's potjes-latijn,” besloot hij hardop en wat
hing dáár voor een grooten, met sierlijke krullen ge-
schreven tekst, daar boven die portretten? Had
die man vast zèlf gedaan, moest zéker mooi heeten . . .
Hij trachtte even uit de vreemde letters wijs te wor-
den: „. . . . geen rouw meer zijn God zal alle
tranen van hun oogen afwisschen”

Dat ging over den hemel. Hij wist het best en
werd één oogenblik verlegen voor zichzelf, óók kreeg
hij 't gevoel, dat hij tòch wel kwaad deed met hier
te zijn Bah, wat keek die jongen op dat portret
hem misselijk strak aan 't leek *Wybo* wel, met
dien leelijken bril op Arie keerde zich met een ruk
om en zag toen iets, wat hij niet eerder had opgemerkt.
Een laddertje. Waarvoor diende dàt hier? Hij bekeek
het van dichtbij en zag dat er bovenaan een paar
haken zaten. Die hoorden dus in „oogen”. Plotseling
keek hij naar boven en — já, dáár zaten de „oogen”,
net onder een luik in de zoldering. Arie bedacht zich
geen oogenblik. Dáár moest hij 't zijne van hebben!
Hij haakte de ladder er in en klom naar boven. Zou
er nog een kamer bóven déze kamer zijn? Was dàt
even een ontdekking?

Die saaie Jo! Ja, als je „plak-plak” op een stoel blijft zitten, belêef je ook niets! Wat was die Wyb toch aan 't praten. Hij vertelde Jo zeker wat. Nou . . . hèm 'n zorg. *Dit* hier was heel wat avontuurlijker. Hij dūwde en dūwde tegen het luik, maar 't gaf weinig mee. Het was zoo allemenschelijk zwaar! Arie stond nu op de hoogste sport van de ladder. Nōg eens probeeren. Hij zette zijn schouder er onder en ja . . . ja . . . met uiterste krachtsinspanning kreeg hij het omhoog. Een klein eindje maar . . . Hij greep zich met beide handen aan den rand van de zoldering vast en heesch zich er tusschen. Het luik rustte nu zwaar op zijn rug . . . Nog één ruk . . . en . . . hij wàs er . . . hij zat op een grond tenminste, z'n beenen *hingen* nog. Nu moest hij *die* zien op te trekken, terwijl hij z'n handen noodig had, om het luik omhoog te houden. Het *ging*. Z'n armen waren *stijf* van 't zware tillen. Vervelend ook, dat dat luik aan één kant vast zat, anders had hij 't wèg kunnen schuiven. Enfin, — hij stōnd. Au! dāt was z'n hoofd, tegen een balk. Hu, — wat een donker hol. Even boven den grond, kon hij drie kleine vierkante ruitjes en een paar lange smalle kijkgaten ontdekken. Als dāt àl het licht was, waar hij het mee doen moest, nou . . . dan kon-ie zich óók wel opzouten . . . Zou hier geen electricisch zijn? Zijn hand zocht tastend rond. Hij vond niets dat op een schakelaar leek . . . Wèl stootte hij telkens ergens tegen aan. . . . Er stond hier van alles . . . Boem! Au, da's *mijn* teen. . . . wat is dat? . . . Hè, wāt? . . . Een kinder-auto nota bene, kon-ie mee uit rijden gaan . . . Rietsssss, rietsssss . . . oui . . . ouiii . . . Eén seconde stond Arie star van angst. Toen *gilde*

hij het uit. „Oóóó óóóh *Moeder hêlp au!*” Er liep iets over zijn voet, scherpe klauwtjes langs zijn beenen Ontzet week hij terug, vond een rugsteun waar hij zich angstig tegenaan drong. Toen viel de rugsteun weg Dof smakte het luik dicht Arie er languit bovenop in doodsangst zijn keel scheen toegeschroefd, hij kon geen klank meer uitbrengen

Eén oogenblik sprákeloos van schrik, keken Jo en Wybo elkaar aan. Zij hadden een gil, en daarnà den doffen smak gehoord. „Jo,” bracht Wybo er eindelijk met bevende lippen uit, „ga *jij* eens kijken. Oóó, wat heeft-ie nù gedaan?”

„Ik dñrf niet. Als mijnheer Dortema nu eens nèt thuis komt, terwijl ik bóven ben?”

„Nou, dan zal *ik* hem alles wel precies vertellen. Maar ga *alsjeblijft* eens kijken, hij kan wel dóód gevallen zijn, ik hoor *niets* meer, toe, gá nu, JÓ!” Jo ging. Met angstig kloppend hart liep zij de trap op en ging de kamer binnen. Niemand! Waar wàs Arie nu? Haar oog viel op de ladder en gelijktijd hoorde zij bóven zich, zacht kreunen. Zij zag het luik en begreep. „Arie, wat *doe* je daar?” riep ze verschrikt.

„Oóóó JÓ, hêlp, hêlp me 'k ga dóód ratten katten vleermuizen Oóó moeder hêlp!”

„Haal dat luik dan weg!” schreeuwde Jo.

„Dat gáát niet ik ben er op gevallen en ik durf me niet te verroeren.”

„Ach bangert, daarnet een groot woord, hê en *nou* durf je je niet te bewegen voor een paar onnoozele

dieren. Vooruit! sta òp, dan zal *ik* tegen dat luik duwen. *Gauw* dan, als straks mijnheer komt, moet je daar je heele leven blijven zitten!" Dit laatste dreigement trof doel.

Gescharrel van voeten daarboven . . . een luid gemmer: . . . „Oóóó . . . *Ze bijten* me . . . au! . . . au! . . . m'n hóófd . . . m'n béénen . . . óóóh . . . au!" „Stä je nu haast?" drong Jo, die al bovenop de ladder stond, aan.

„Hhhh . . . è . . . j . . . jä, ik ben 'r af," zuchtte de gevangene. Jo duwde . . . düwde uit alle macht, maar er was geen beweging in het luik te krijgen.

„Toe Arie, trèk jì er dan aan."

„Kän niet . . . geen ènkel houvast . . . óóóh daar hèb je weer zoo'n griezelig beest . . . düw dan toch, Jo . . . hè, jullie meissies können ook niets . . . óóó . . . óóó, help me, hèlp me toch."

„'t Gàat niet, hoor, er is geen beweging in te krijgen. Dat komt natuurlijk omdat *jij* er met je volle gewicht bovenop bent gevallen . . ." Nog een laatste poging wendde Jo aan, maar 't luik zat zoo vast als een muur.

„Nee, Arie, er zit niets anders op, dan dat we op meneer Dortema wachten. 't Is wat lekkers. Dat hèb je er nou van. Ik schaam me wèg. Nare, baldadige jongen! . . . Ik ga naar beneden, hoor, want ik weet me geen raad als meneer me *hier* vindt."

„Oóó Jó, je bent wrééd . . . hóór je . . . een wrééd, hardvochtig kind ben je . . . ik ben al half opgegeten door de ratten, als je dät maar weet . . . moeder, hèlp me."

„Nou, dan zullen die ratten smákelijk gegeten hebben.

Ik geloof er niets van, je overdrijft altijd zoo. 'k Ga naar beneden, hoor."

Arie hoorde haar gaan. Daar stond hij nu. In 't donker, want buiten viel de avond. Er kwam nagenoeg geen licht meer door de ruitjes en kijkgaatjes. Telkens als hij zich bewoog, maakten de dieren lawaai, of vlogen langs hem heen. Zijn rug deed nog pijn van den val en aan zijn achterhoofd voelde hij een buil. De wind stak op en blies fluitend door de spleetjes in den toren. Hij rilde van angst en kou. Was hij maar nooit dien ongelukkigen ontdekkingstocht begonnen! Intusschen wachtten Jo en Wybo in bange vrees de thuiskomst van mijnheer Dortema af. Het duurde niet lang, of Wybo hoorde den welbekenden stap om den toren. De buitendeur voeten vegen de keuken door loopen nu kwam hij binnen.

„Zoo kinderen, zitten jullie hier nog in 't donker? 'k Zal eens gauw licht maken. De kroon of de kaarsen, Wybo?"

„'t Liefst de kaarsen, meneer," was het bedeesde antwoord.

„Best, maar waar is jullie broer?"

Even een benauwend zwijgen. Toen, elkaaraanvullend, vertelden zij wat er gebeurd was. Mijnheer Dortema luisterde. Wybo zag bij het licht der kaarsen twee rechte lijnen bóven zijn neus komen. Zijn oogen keken donker en streng. Wybo hoorde zijn eigen hart klóppen. Zóó had hij zijn verzorger nog nooit gezien. Nu begon deze te spreken. „Jullie kunt hier natuurlijk niets aan doen. Maar dat brutale broertje moet 't maar eens duchtig voelen. Ik zal eens naar boven gaan." Jo en Wybo durfden nauwelijks adem te halen. Zij

wilden hooren, wat er nû gebeuren zou en vooral geen woord missen.

De zware stem van mijnheer Dortema klonk als een donderslag boven hun hoofden. 't Kostte geen moeite hem te verstaan.

„Zoo brutale reke, heb jij jezelf daarboven opgesloten? Je hebt je verdiende loon. Ik zie hier één van mijn kasten openstaan. Heb jij dat soms óók gedaan? Antwoord eerlijk.”

„. . . . J h a meneer.”

„Je moest je schamen. Ik zal dadelijk verder met je spreken. Je blijft daar éérsst nog minstens twee uren zitten. Rechts van het luik ligt een oud gordijn op een koffer. Sla dat om voor de kou.”

„Oóóóh menéér, vergéving als 't u blijft ik zal het nóóit weer doen laat me er af er zijn hier ratten!”

„Er zijn daar alléén muizen, en vleermuizen die je uit hun winterslaap hebt opgeschrikt. 'k Heb géén medelijden met je. 't Kwaad straft zichzelf. Welterusten. Jo, Wybo en ik zullen ons beneden wel amuseeren.”

Jo en Wybo keken verbijsterd. „Nog twéé uren,” fluisterde Wyb. Mijnheer Dortema kwam binnen.

„Jo, vertel me eens, met welke bus mochten jullie thuis komen?”

„We moeten uiterlijk met die van acht uur hier uit het dorp, meneer.”

„Hm, 't is nû bijna zes uur, dan zal ik hem daarboven tot halfacht laten zitten. Dit is geen aardige kwa-jongensstreek, maar grove brutaliteit.” De kinderen durfden niets te zeggen en brachten den tijd vóór halfacht met spelletjes en een boterham eten door. Het

krijtschen en jammeren was boven al lang bedaard. Wybo had nu tòch wel medelijden met zijn broer. Telkens moest hij naar de klok kijken. De tijd ging zoo langzaam. En hij durfde toch óók niet te vragen of Arie er eerder uit mocht. . . . Eindelijk, — om halfacht sloeg Arie's bevrijdingsuur. Zonder iets te zeggen, stond mijnheer op en liep naar boven. Weldra hoorden Jo en Wybo zijn zware stem roepen: „Arie, je zit toch niet op het luik? Anders kan ik het niet openduwen.”

Het bleef stil op de donkere vliering. De vraag werd herhaald. Geen antwoord.

Toen, — een krachtige bons tegen het luik, dat openvloog. De toren-bewoner klom, met een zaklantaarn in zijn hand, den zolder op. Tegen wil en dank moest hij lachen toen hij het slapend hoopje mensch zag, dat gewikkeld in een rood pluche gordijn, tusschen een kist en de kinder-auto gedrongen zat Rietsss ouiii ouiii Tien, twaalf muizen stoven vlak voor zijn voeten weg, een vleermuis fladderde angstig rond. Arie opende zijn oogen voor het schelle licht, dat plotseling op hem gericht werd. Verschrikt staarde hij mijnheer Dortema aan.

Deze trok hem overeind en gebod streng:

„Alsjeblieft, stá op je beenen en zie dat je heelhuids de ladder afkomt.”

Arie herinnerde zich alles weer. Bang en bevend gehoorzaamde hij en stond even later voor de geopende speelgoedkast, in onderworpen houding zijn vonnis af te wachten. Mijnheer Dortema daalde nu ook de ladder af en nam plaats op de piano-kruk.

Daar riep hij Arie tot zich en trok hem tusschen zijn

knieën. De magere jongenshanden hield hij stevig vast.

„Was daar *moed* voor noodig, voor wat jij deed?” De strenge stem van zoeven had nú een wonderlijk-zachten klank. Dat tróf Arie. Hij had moeite, om niet in huilen uit te barsten en . . . schudde ontkennend zijn hoofd.

„Nee, dat vind *ik* óók. Een huis te doorsnuffelen als de bewoner *uit* is, is een *klein* kunstje, maar het is *min* en . . . laf, vooral als je nog door een zus en een broertje vooraf gewaarschuid wordt. *Voel* je dat je iets minderwaardigs gedaan hebt?”

„J . . . h . . . á m . . . h . . . eneer.”

„Je zus *bijten* is óók een heldendaad, hè?”

„N . . . éé.”

„Je was dus géén held, maar een”

„Lafaard,” vulde Arie bedremmeld aan.

„Wien vraag je daar nu vergeving voor?”

„. . . . U.”

„En wie nog meer?”

„Jo.”

„En *wien* in de éérste plaats, jongen?”

Nu begreep Arie en zacht antwoordde hij: „aan God.”

„Zal je dat dan ook *doen*, vanavond?”

Arie beloofde. Toen sprak mijnheer Dortema nog ernstig, maar liefdevol met hem.

Diep onder den indruk van zijn woorden, ging Arie daarna naar beneden, nadat hij vóóraf zelf de speelgoedkast had moeten sluiten en den sleutel aan den eigenaar overhandigen.

Jo schrok toen ze hem zag.

„Ach jô, wat zie *jij* er uit. Moet je eens kijken,

je heele pak is vuil en er zit een groote scheur in je mouw. Wat zal moeder dat vreeselijk vinden, 't is nogal je Zondagsche."

Beteuterd keek Arie naar zijn gehavende kleeren. Wät 'n ellende!

Wybo wees hem een borstel, waarmee hij zich buiten kon afschuieren. Toen was het hoog tijd om te vertrekken. Mijnheer Dortema nam Jo even apart, stopte iets in haar handen, waarvoor zij hem met een stralen - blij gezicht bedankte.

Op weg naar de autobus liet zij het Arie zien.

„Moet je 's kijken, een briefje van vijf en twintig gulden! Dat moest ik aan moeder geven en als *jij* een maand lang *niet* vervelend deed, moest moeder er een nieuw pak van koopen voor jou. Als dät nou geen éénige man is, dan weet 'k het niet."

„'t Is de fideelste kerel, die 'k ooit gezien heb."

Thuisgekomen, *moest* Jo, daar Arie's gescheurde pak veel verried, wel van zijn zoogenaamden verkennings-tocht vertellen. Zij verzachtte de geschiedenis zooveel zij kon en liet maar gauw de vijf en twintig gulden zien.

Töch verdonkerde vaders blik en eer Arie er op bedacht was, had hij een flink pak slaag in ontvangst te nemen. Huilend, met zijn hand de pijnlijke plekken wrijvend, sloop hij naar bed. Zijn éénige gedachte van troost was, dat deze vaderlijke kastijding nu eindelijk de láátste straf van zijn nieuwjaarsdag zou zijn. *Toen* hoorde hij de klankvolle stem van den man uit den grijzen toren vragen: „zal je dat nu ook *doen* vanavond?"

En hij knielde met een berouwvol hart voor zijn bed.

8. PLANNEN.

Den dag na „Drie-Koningen”, begon de school weer. Wybo dacht er aan hoe Arie nu alléén zou gaan. 't Was jammer dat hij nou nog niet meekon. Wat zouder de jongens toch wel zeggen, als zij van zijn avontuur hoorden!

Zou Arie óók van zijn eigen „ontdekkingstocht” vertellen? Mijzheer Dortema stoorde zij gedachten-gang. „Nu jongen, dat is vandaag een blijde dag voor jou. Moeder komt en je mag een uurtje in de stoel zitten. Wat zou je er van zeggen, als we dat uurtje eens uitstelden tot vanmiddag? Dan vindt je moeder je voor 't raam, inplaats van in bed.”

„Ja,” riep Wybo verrukt, „laten we dát doen, dát is een échte verrassing voor haar!

Maar meneer, hoor u eens”

„Zeg het maar.”

„Ja, misschien vindt u het wel brutaal ziet u, maar e ik wou zoo graag een leeg briefkaart van u hebben en die aan vader schrijven.”

„Ach jongen, had daar maar éérder om gevraagd, dat vind ik natuurlijk *niet* brutaal.”

Onmiddellijk kreeg Wybo de briefkaart en werd hij prinselijk verzorgd. Door vier kussens gesteund, zoodat hij gemakkelijk rechtop kon zitten, een wollen doek om zijn schouders, vóór zich een plat boek waarop hij de briefkaart schrijven kon en op een stoel naast het bed werden pen en inkt onder zijn bereik gezet. Weldra was hij ijverig in het schrijven aan vader verdiept. 't Puntje van zijn tong kwam steeds verder uit zijn éénen mondhoek te voorschijn. Op

school noemde de onderwijzer dat: „de thermometer van Wybo's ijver.”

Mijnheer Dortema, die hem zoo bezig zag, dacht: „wat hou ik veel van dien jongen,” en . . . er rees een plan in hem op, dat hem lokte en bekoorde . . . „Ziezoo, dat is klaar.” Triomfantelijk zwaaide Wybo de briefkaart heen en weer, om haar te laten drogen. „Wilt u 'mals 't u blijft lezen, of er geen fouten instaan?” „Fouten? Die maakt een jongen van jouw leeftijd toch niet meer?” Nu las mijnheer Dortema:

„Lieve vader,

Ik ben zoo blij dat u weer werkt. Fijn vind ik dat, vader. Ik ben al bijna beter en mag vandaag voor 't eerst opzitten. Vanmiddag komt moeder. Ik verlang erg naar haar. Vader, ik hoop dat ik nu niet zoo dikwijls meer ziek zal zijn, want als ik dan tuinman mag worden, kan ik misschien wel veel geld voor moeder en u verdienen. Dag vader. De hartelijke groeten van Wybo.

p. s. Mijnheer Dortema zorgt zoo fijn voor mij. Hij werkt nog dikwijls op het land.

p. p. s. s. Jaan kookt iederen dag zoo lekker.

Dag, Uw Wybo.”

„Móóí zoo! Geen enkele fout, hoor. Ik denk dat je vader er wel erg blij mee zal zijn. Zoo, — wil jij tuinman worden? Daar heb je mij nooit iets van verteld.” „Nee, — ik weet ook heelemaal niet, of het wel kan. Daarom praat ik er maar niet over. 't Duurt toch nog zoo lang. De vader van moeder was óók tuinman en 't lijkt me wát 'n fijne baan. Ik hou erg van

mooie planten en weet u wat me óók zoo fijn lijkt?"
„Nou?"

„Om in een heel groote tuin zoo'n groot, glád grasveld te maken. 'k Zou altijd de kantjes netjes recht houden en dan moest er 's zomers een sproei-fontein in staan." Wybo klakte met zijn tong.

Mijnheer lachte om zijn enthousiasme en zei: „Ja, — 't is een heel mooi vak. Wie wéét wat er nog eens gebeurt"

Dien middag zat Wybo, in een wollen deken gepakt, voor het raam. Hij kon zijn oogen niet van den weg afhouden. Eindelijk, eindelijk zag hij de bekende lange gestalte in het zwart, aankomen. Dat wás ze! Zij wás er! Mòeder!! Wat was het nù moeilijk om stil te blijven zitten. Nader kwam ze, steeds nader. Ze zag hem en wuifde. Hij zwaaide met beide handen terug.

Mijnheer Dortema zag dit ontroerd aan.

Weemoedig sloeg hij een langen blik op het portret van zijn vrouw. Zóó had hij ook wel eens een weerzien van háár en hún Wybo meegemaakt Voorbij Weg Hij schudde de droefheid van zich af. Op het oogenblik liep daar juffrouw Verdonk over de brug en hij moest haar gaan begroeten

Toen de kamerdeur geopend werd, glééd Wybo uit zijn stoel. Een paar stappen, en hij viel tegen zijn moeder aan. „Dàg mòeder, lieve, lieve moeder, dàg . . . g!"

„Dag jøngen." Moeder veegde haar tranen haastig weg, trok hem toen, alsof hij nog een kleine jongen was, bij zich op schoot.

„Zoo, hou de deken maar *goed* om je heen, hoor. Kon je nog niet op je beenen staan? Dat valt niet mee, hè, na zoo'n tijd liggen. Wèl, wèl, kind, wat heb je hier anders een kostelijke verzorging.” Nu wendde zij zich tot Wybo's gastheer. „Meneer, ik kan u *niet* zèggen, hoe dankbaar we u zijn. Ja meneer, schud u nou maar niet van „nee,” want 't *is* zoo. U hebt méér voor ons gedaan, dan u wel weet.”

„*Niet* meer dan m'n plicht was, juffrouw en 't w s niet heelemáál onzelfzuchtig. Ik deed dit óók voor m'n *eigen* genoeg.”

„Dat kan allemaal wel waar zijn,” hernam juffrouw Verdonk en zacht liet zij er op volgen, „u bent niet alleen veel voor ons kind geweest, maar óók voor m'n man Misschien begrijpt u me wel. Ik wil daar straks buiten wel eens met u over spreken; *kinderen* moeten niet alles hooren. Dan wil ik u óók nog vriendelijk danken voor het geld, dat u Jo meegaf.” Mijnheer Dortema maakte een afwerende handbeweging, maar onverstoorbaar vervolgde Wybo's moeder: „Arie heeft nog slaag van z'n vader gehad, maar hij had het dubbel en dwars verdiend. O meneer, wat hebben we ons toch voor *die* geschiedenis geschaamd.”

„Kom, kom, dat is nu voorbij. Hoe vindt u dat Wybo er uitziet?” Het gesprek, dat nu op Wybo was teruggebracht, nam een blijde wending, want bij het terugdenken aan de afgelopen weken van ziekte, was er veel reden tot dankbaarheid. Toen Wybo na een uur weer moe in zijn bed lag, liet mijnheer Dortema moeder en kind sàmen en ging zèlf een boschwandeling maken.

HEIN KAHN

In het oude Kluizenaarsbosch overdacht hij zijn nieuwe plan. *Als* het gelukte, zou zijn leven van nu aan niet meer zóó eenzaam zijn

Intusschen doorleefden juffrouw Verdonk en haar jongen uren van blij geluk. Er was van beide kanten zóóveel te vertellen, dat moeder hem beloofde, den volgenden dag wéér te komen, anders kwamen zij *niet* uitgepraat en Wybo mocht zich ook niet teveel inééns vermoeien.

Toen mijnheer Dortema bij zijn thuiskomst hen zoo vertrouwelijk sàmen vond, kwam er jaloerschheid in zijn hart. Die verknochtheid van Wybo aan zijn moeder stàk hem, want zijn schoone plan leek nu wel onbereikbaar

Den volgenden dag bracht moeder tijding van vader mee. De brief was in opgewekten toon geschreven, hoewel moeder heel goed tusschen de regels door kon lezen, hoe moeilijk het dikwijls voor hem moest zijn, door de stakers na-geschreeuwd en uitgescholden te worden. „Je moet maar veel voor vader bidden,” zei ze tegen Wybo. Maar haar jongen zat met een verdrietig gezicht naar buiten te kijken. *Zijn* gedachten waren nog bij het éérste gedeelte uit vaders brief, waarin stond, dat vader aanstaanden Zondag thuis zou zijn en hun clubje voltallig hoopte te vinden, „want,” schreef hij: „Wybo mag nu toch zeker Zaterdag wel naar huis?”

„Was 't maar waar,” dacht Wybo opstandig en hardop schold hij, „die zanik van 'n dokter hier.”

Moeder en mijnheer Dortema keken verbaasd.

„Wat is dàt nu opeens,” vroeg moeder, „zit je nu nòg over dat naar huis gaan te piekeren? Wees toch

dankbaar dat je hier nog een heele week blijven mag, jongen. Misschien komt vader Zaterdagmiddag nog wel even bij je kijken en dan duurt het nog maar een stuk of wat dagen eer je voorgoed naar huis kan.

Ik ben maar blij dat dokter voorzichtig met jou is. Wat zegt u, mijnheer."

„Ik vind het jammer dat hij zoo weinig om mij geeft."

Wybo ontstelde hevig van dit droevige antwoord.

„Nietes! Ik hou héél véél van u, maar maar"

Hij ~~barstte~~ barstte in huilen uit. Mijnheer Dortema, spijtig over wat hij gezegd had, liep naar hem toe, streek een steile, altijd opstandige haarlok van Wybo's voorhoofd weg en troostte: „Kom, kom, zóó bedoelde ik het niet. 'k Wou maar eens hooren wat je daarop zeggen zou. Ik begrijp best, dat je dat je liever thuis bent."

Wybo bedaarde. Hij voelde ineens zijn zelfzucht, waardoor hij alléén maar aan zichzelf gedacht had en niet aan meneer, die toch zoo eenzaam in dezen toren wonen moest. . . . Toen moeder wegging, vroeg mijnheer Dortema, of het goed was, dat hij Zaterdagavond, als haar man thuis was, eens met hen spreken kwam, hij had zoo 't een en ander te zeggen en en Jaan zou die uren dan wel op Wybo passen.

Juffrouw Verdonk antwoordde, dat hij hartelijk welkom zou zijn en haastte zich huiswaarts.

Onderweg vroeg zij zich telkens af, wat die man op z'n hart zou hebben, dat hij hen zoo sàmen spreken wilde.

* *

't Was Zaterdagavond. In het witte huisje aan den

boschrand zaten Verdonk, zijn vrouw en mijnheer Dortema om de tafel. Wim en Jetje sliepen rustig in de bedstee, Jo en Arie waren naar het dorp gestuurd. Mijnheer Dortema sprak. Verder was alles stil in de kleine kamer. Verdonk en zijn vrouw luisterden aandachtig naar de sombere stem, die van zooveel levensleed vertelde, van eenzaam doorgebrachte jaren tot . . . hùn Wybo kwam. Hùn Wybo, die op *zijn* Wybo leek . . .

Hij had zich sterk gehecht aan den jongen. En nu, . . . nu was zijn vraag, of hij hem bij *zich* mocht houden, zijn opvoeding bekostigen en voor hem zorgen. Zoo dikwijls hij het maar verlangde, zou Wybo naar huis mogen, al was het dagenlang, als hij dan maar weer bij hèm terugkeerde . . . Nu zweeg de zware stem. Verdonk deed een paar flinke trekken aan zijn sigaret en keek zijn vrouw aan, alsof hij van háár het éérste woord verwachtte. Zij beantwoordde dien blik rustig en zei: „zeg *jij* maar wat je er van vindt.”

Verdonk's oogen volgden de rook-kringeltjes in de kamer. Hij dacht lang na. Toen, — plotseling schudde hij beslist het hoofd en sprak: „Néé, mijnheer Dortema, hoe gráág ik u van dienst wilde zijn, waar u zóóveel voor òns geweest bent, maar wat u nú vraagt, néé — *dit* offer is ons te groot. U moet me goed begrijpen, wij zijn u aan één kant ook weer dankbaar voor dit aanbod. Het zou u heel wat centen en moeite kosten en onze jongen zou een groote-lui's opvoeding krijgen. Maar, — *wij* zouden hem voor een groot deel verliezen, en . . . ook tegenover de àndere kinderen lijkt me dat niet goed. Wat zeg *jij* er van, vrouw?”

„Ik ben het met jou eens. Ik ben erg blij, dat we hier-

over van éézelfde gedachte zijn. Ik was al zóó bang, dat jij dit aanbod gráág zou aannemen, want nou ja, laat 'k het nou maar eerlijk zeggen, je wàs toch nooit zoo erg op Wybo, omdat ie nou ja, omdat je 'm niet *flink* vond je èrgerde je dikwijls aan hem."

Verdonk keek strak voor zich uit — zei toen op beschaamden toon: „je hebt gelijk, maar ik ben hem de laatste weken anders gaan bekijken Een poosje geleden verweet-ie me, dat ik niet werken wou en op zóó'n manier, mensch, dat het me *niet* losliet, evenmin als alles wat ik van *u*, mijnheer, hoorde en zag, me kon loslaten. . . . Nu kreeg ik deze week een briefkaart van dien jongen, die *juist* op een oogenblik kwam, waarin ik het te kwaad had met allerhande heibeltjes Toen heeft die kaart me geholpen Nee, als 't er op aan komt, meneer, houdt een mensch van ál zijn kinderen évenveel. . . . Het spijt me, wèrkelijk het doet me verdriet om *u*, maar we houden hem toch liever bij ons. We zijn tot nog toe niet van honger omgekomen en er zal toch voor hem nog wel een boterham *blijven* ook, al zàl het dan wel eens dróóg brood zijn, daar moet-ie dan maar moedig in bijten, evengoed als z'n broertjes en zusjes."

„Nee," viel moeder Verdonk nu weer bij, „het zou de anderen ook maar jaloersch maken, als *hij* het altijd even goed van eten en drinken had en *zij* met het karige tevreden moesten zijn. Maar mijnheer, *dit* staat vast, dat we hem *dikwijls* naar u toe zullen laten gaan." Mijnheer Dortema stond op. Hij zuchtte, maar liet er direct vriendelijk op volgen: „Ik begrijp u. Het was ook maar een voorstel. Ik neem het u niets kwalijk.

Eigenlijk . . . ja, eigenlijk hebt u gelijk en . . . vind ik het mooi, dat uw *ouderliefde* bôven de zorgen voor de *uiterlijke* dingen uitgaat. Dan spreken we er niet meer over. Voorloopig ook niet met Wybo. Hij weet nog van niets. Maar, — vóór ik het vergeet, moet ik u iets anders vragen. De volgende week is het n.l. hoog tijd, dat ik eens naar de „State” ga. Nu wilde ik hem meenemen. We zouden de reis zoo rustig mogelijk maken, zoodat het hem niet te veel vermo it. Als wij dan 's avonds terugkeeren, kom ik hem wel gelijk *hierheen* brengen. Het leek mij een aardig slot van den tijd, dien hij bij mij heeft doorgebracht. Eén dag schoolverzuim mag er dan zeker nog wel bij.”

Dit plan juichten vader en moeder Verdonk om 't hardst toe. Wat zou Wybo dat heerlijk vinden! „Meneer maakt het véél te erg met ons,” zei moeder, terwijl ze herhaaldelijk met den rug van haar hand in haar oogen wreef. Mijnheer Dortema stak hun de hand toe en nam vlug afscheid. De beide menschen in het witte huisje keken hem nog lang na.

„Stakkerd!” zei moeder.

„Een édel mensch,” was vaders oordeel.

En door bosschen en hei liep de eenzame man, van sombere gedachten vervuld. Zijn schoone plan lag in scherven. Het voorstel was *niet* aangenomen . . . Hij liet zijn hand tegen den witten stam van een berkeboom rusten. „Oók een eenzame op deze kale heide,” mompelde hij en keek langs den boom omhoog naar de donkere lucht. Nu zag hij de volle, schoone kroon van de berk als zwart kantwerk in het schijnsel der maan. *Die* eenzame droeg wel een sierlijke kroon. Plotseling werd hij herinnerd aan een paar regels uit

één van zijn liefste psalmen: „Wij steken 't hoofd omhoog, en zullen de eerkroon dragen, Door U, door U alléén, om 't eeuwig welbehagen.”

Hij voelde zich wonderlijk gesterkt door de geloofskracht, die van déze woorden uitging en wist met blijde zekerheid, dat God hem nóóit alléén zou laten . . . Bij zijn thuiskomst vond hij Wybo slapend. Jaan zat op een stoel naast het bed te suffen. Toen hij op haar schouder tikte, sprong zij verschrikt op en wees, goedkeurend knikkend naar Wybo, ten teken dat alles in orde was. Zij kreeg een gulden voor het goede oppassen, waarmee ze blij naar huis ging.

Mijnheer Dortema stond nadenkend stil bij den slapenden jongen. Ach, wat was het eigenlijk een zelfzuchtig plan van hem geweest. Hij had wél aan zichzelf gedacht, maar niet aan het eentonige leven dat Wybo tegemoet zou gaan bij hem, beproefden ouden man, die toch ten slotte een vréemde voor den jongen bleef. Met al zijn geid zou hij tòch immers nooit voor Wybo het gemis kunnen vergoeden van het levendige gezin, waarin de jongen geboren en opgegroeid was? Hij schudde het hoofd en zei zacht in zichzelf: „Nee, dit was géén goed plan. Dat àndere, om hem een dagje mee te nemen naar de State, is beter. Ik zal het hem morgen vertellen.”

9. DE AFSCHEIDS-TOCHT

In de dagen die volgden, was Wybo buiten zichzelf van vreugde over de komende reis naar Friesland. Hij wond zich zóó op, dat de dokter, die nu nog maar éénmaal per week kwam, waarschuwen moest: „Pas

nou òp, anders moet je nog een week langer wachten, want je hebt weer wat verhooging."

Dat hielp. Wybo werd *stil*-blij. Hij mocht nu al heele dagen òp zijn en wat heen en weer loopen in den toren. Eens liet mijnheer Dortema hem de bovenkamer zien. Zoodra zij daar binnenkwamen, keek Wybo naar het plafond.

„Ja," lachte zijn geleider, „dat is het luik waardoor Arie in de val liep. Kijk, ginds staat de ladder, naa t die kast."

Wybo keek schuchter rond. Dat witte kruis op die zwarte piano, wat stond dāt mooi!

Meneer Dortema zåg de bewondering in zijn oogen. „Dat kruis is mooi, hè? Ik heb het eens voor mijn vrouw uit Italië meegebracht. Je moet eens kijken, Wybo, het is van marmer, maar zuiver wit, er zit niet één donker aärtje in. *Onze* Wybo vond het zoo mooi en daarom heb ik het op *zijn* piano gezet Ik zal je het speelgoed van mijn jongens eens laten zien en . . . je mag er van uitzoeken wat je hebben wilt."

Wybo zette groote oogen op.

„Ja, ik méén het," moedigde mijnheer aan, terwijl hij de kastdeuren opende.

„Ach! wat véél," stamelde de jongen. Het duurde lang eer hij zijn keus gemaakt had, maar tenslotte klemde hij dan toch een verfdoois onder zijn armen met een groot schetsboek, waarin slechts één half-voltooide schets van de andere Wybo stond. „Dat moest het kleine begroeide torentje van onze State worden"

Wybo bekeek het aandachtig en een mooie gedachte kwam in hem op Als hij dat torentje nu óók ge-

zien zou hebben, kon hij die teekening best afmaken, dan opsparen voor een lijstje en zóó als verrassing naar mijnheer Dortema sturen. Het plannetje bracht hem zóó in vervoering, dat het hem moeite kostte die te verbergen. Gelukkig werd zijn aandacht afgeleid door het bed, dat hij op den grond zag liggen. Hij wees er naar: „Menéér, slaapt ú nou al dien tijd op den grond voor *mijn* plezier? Dat *wil* ik niet meer, nu ik beter ben.”

„Ha, ha, jouw wil staat met den bekenden bezemsteel achter de bekende deur, jongetje! Kom, — nu gaan we maar weer eens naar beneden. Ik vind het eigenaardig, dat je nu juist dat schetsboek met die verdoos uit al dat speelgoed hebt gekozen. *Mijn* Wybo zou hetzelfde gedaan hebben. Hou jij óók zoo van teekenen?”

„Ja, . . . heel veel.” Al wat was het nú moeilijk om te zwijgen over de teekening, die hij voltooien zou! —

* *

Twee dagen vóór de grooté reis zou aanvangen, moest de proef genomen worden, of Wybo al tegen de buitenlucht kon. Eerst een klein eindje, daarná iets langer, wandelde hij met mijnheer Dortema den weg op. 't Viel méé gelukkig. Hij vatte geen kou en kreeg toestemming van den dokter om de reis te maken. Toen het uur van vertrek eindelijk was aangebroken, stond hij met een koffertje in zijn hand, op de brug vóór den toren te wachten. Hij keek den weg af, naar de eikenboschjes, waardoor hij zich zoo moeilijk heengewrongen had, om bij het licht te komen dat hem wenkte . . . Er schoot een brok in zijn keel, nu hij naar den toren keek. Wat had hij *in* dat ronde, grijze

huis véél genoten! Dat Kerstfeest! . . . Die Oudejaars-avond! . . .

Daar kwam mijnheer Dortema aan. Net als dien eersten keer, toen hij hem zoo zacht in zijn armen gedragen had . . . In een plotselinge dankbare opwelling greep hij zijn weldoener bij den arm. „Meneer . . . ik dānk u wel voor ālles, ik . . .”

„Stil maar, ik wéét het wel . . .”

De man en de jongen waren *beiden* ontroerd, maar ze wilden het elkaar niet toonen. Daarom liepen zij zōnder verder te spreken, met groote stappen samen den weg op. Alleen Wybo keek telkens om. In de bocht van den weg bleef hij staan en nam met een laatsten dankbaren blik afscheid van den grijzen toren. —

Nu volgde al spoedig de ééne heerlijke beleving op de andere. In tien minuten bracht de autobus hen bij een locaaltrein, die bellend door het Overijsselsche land stoomde.

Eindelijk, na vele haltes bij tusschen-stationnetjes, — Zwolle! Te midden van al die menschen op dat groote perron, duizelde het Wybo even. Eén seconde kneep hij zijn oogen dicht, toen de trein met denderend lawaai binnenrolde. De sterke mannenhand op zijn schouder, duwde hem door gedrang van menschen heen en opende de deur van een . . . 1e klas coupé voor hem.

„Eérste klas!” stamelde de jongen en betastte voorzichtig het roode pluche. Plotseling maakte hij een luchtsprongetje. „’t Is reuzefijn, wat zullen ze *thuis* wel zeggen, als ze dit hooren. *Als* vader en moeder eens reizen, gaan ze alleen maar dèrde klas. Tweede

is voor *rijke* menschen en *éérste* voor ontzèttend-rijke menschen."

„Dat doe ik nu ook omdat je pas ziek geweest bent. Zèlf reis ik meestal derde, soms tweede klas. Maar jij moet nu rustig kunnen zitten, daarvandaan dit buitenkansje."

Onder het spreken had mijnheer Dortema een jongen gewenkt, wien hij twee bekers koffie bestelde. Terwijl de trein wegreed, dronk Wybo er genietend, met langzame teugjes van. Hij mocht de kartonnen bekers en glazen staafjes uit het raam gooien en voort stoomden zij op Leeuwarden aan. Daar wachtte hen, bij den uitgang van het station, de koetsier van „Dortema-State" met een glimmend zwart brikje. Uit het gesprek tusschen de twee mannen kon Wybo niets wijs worden. Toen hij tegenover zijn gastheer in het brikje zat en het paard lustig begon te draven, kon hij zijn lachlust niet langer bedwingen. „O menéér, wát 'n gek wagentje, net als op ouderwetsche plaatjes. Alle menschen kijken ons na!"

„Ach kom, malle jongen, wat kan jou de menschen schelen. Je verbeeldt het je trouwens maar, want de menschen hier zijn de met paarden bespannen wagentjes nog wel gewend. Tilbury's, kapwagens, die zie je in deze stad nog maar genoeg. Èn nú gaan we op de Stinze aan."

„Stinze? Wat is dat nou weer?" vroeg Wybo.

„Dat zal 'k je vertellen. De meeste menschen spreken hier niet van de *State*, maar van de *Stinze*; je zult het straks wel hooren. Zet je ooren maar goed open en dan — versta je misschien nòg niets."

„Nee, ik verstond tenminste geen wóórd, van wat u met dien man die nu op de bok zit, bepraatte."

Mijnheer Dortema lachte en zei, blijkbaar in gedachten aan 't verleden verdiept: „Ach, die oude trouwe Eelke.” Wybo dacht wel, dat dit de koetsier moest zijn, maar als mijnheer Dortema zoo ernstig staarde, durfde hij nooit goed iets te vragen of te zeggen. Hij keek dus maar nieuwsgierig naar al het onbekende waar zij langs reden. Wat duurde die rit lang! Wel een uur! Toch was het nog onverwacht, dat het paard, op een langen grintweg, een draai naar rechts maag te en de brik over een steenen brug onder een oude poort door, op de binnenplaats van „Dortema-State” bracht. Een paar mannen in boerenkleeding verwelkomden hen. Wybo stond als een paal. Allereerst was hij stijf van 't zitten, maar dan overtrof dat wat hij om zich heen zag, zóó ver zijn verwachtingen, dat het hem de eerste oogenblikken roerloos maakte. Wat 'n kasteel! Onwillekeurig moest hij aan de drie jongens denken, die hier gewoond hadden, die hier nog hadden kunnen wonen, als niet als niet dat vreeselijk ongeluk gebeurd was

Arme man, die nu alléén naar dien verren toren getrokken was

„Kom jongen.” Mijnheer Dortema nam hem mee. De mannen tikten aan hun petten. Zij keken Wybo onderzoekend aan. Eén vroeg: of hij weer beter was. Gelukkig, dat verstond hij. Ze wisten dus blijkbaar van zijn ziekte af. Dat had mijnheer hun zeker geschreven. Blij klonk zijn antwoord: „ja, gelukkig wel hoor.” In het kasteel wachtte hen een boerenvrouw, die vertelde dat zij de koffie klaar had. De pracht daarbinnen maakte Wybo stil. De groote zaal met glas-in-lood ramen leek wel een kerk! In alle kamers en gangen

hingen koperen kaarsen-luchters. Aan weerskanten van den schoorsteen in de groote zaal stonden, net als bij een poortje in de gang, wit steenen beelden. De stoelen waren allemaal naast elkaar tegen de muren geplaatst. In 't midden van de kamer stond alleen maar een tafel. „Stel je voor,” dacht Wybo bij zichzelf, „stel je voor, dat je met je heele familie langs de muren van de kamer gaat zitten. Oók 'n nuchtere bedoeling.” Voor een groot wapenbord bleef hij even staan. Tusschen andere namen in, stond telkens de naam „Dortema”. Een „Gerben”, een „Tjibbe”, een „Willem”. Wát 'n deftigheid! In de keuken, waar zij hun koffie dronken, voelde hij zich beter op zijn gemak, dan in de hooge kamers en gangen van het kasteel. De keuken liep uit in de boerderij, waar het wel 't fijnst van alles was. De boer, die dáárin woonde, scheen zoo'n beetje de chef te zijn van de andere boerderijen, die bij de Stinze hoorden. Dat kon hij wel opmaken uit de brokstukken van gesprekken, die hij verstond. De vrouw van dien boer was zoo aardig voor hem. Ze praatte Hollandsch en liet hem, nadat hij uitgerust was, de stallen zien. „Vrouw Deelstra”, moest hij haar noemen. Zij vertelde hem, dat er behalve déze, nog tien andere boerderijen bij „Dortema-State” hoorden. Juist wilde hij haar vragen, of mijnheer Dortema dan niet verschrikkelijk rijk was, toen ze de deur van een stal voor hem opende waar twee lange rijen koeien stonden.

Daartusschen dóór loopen? Nee hoor, . . . hij dúrfde niet. Die beesten sloegen zoo akelig met hun staarten en ze konden hem wel een trap met hun achterpoot geven!

Vrouw Deelstra lachte hem hartelijk uit. „Geef me 'n arm,” bedong ze. Aarzelend, omdat hij zich tòch wel wat voor zijn bangheid schaamde, hield hij haar arm vast.

Zoo liepen ze het smalle paadje tusschen de rijen koeien door en toen ze zonder ongelukken aan 't eind gekomen waren, voelde Wybo zich toch een heele „Piet.” Terùg durfde hij nu wel alléén. Zoo gebeurde. Maar toen hij halverwegen gekomen was en één v n de koeien vervaarlijk aan haar ketting rukte, zette hij het op een loopen en botste pardoes tegen mijnheer Dortema op, die hem juist zocht. De boerin vertelde hoe bang hij was, maar Wybo hield zich groot: „O, 'k ben heelemáál niet bang, 'k schrok alléén maar èven van 't lawaai dat die koe maakte. Ik durf er bèst wéér door te loopen.”

„Doe dat dan eens,” probeerde mijnheer Dortema. Wybo waagde de wandeling, al was 't met een bang kloppend hart en dézen keer bracht hij 't er goed af. 's Middags na het eten, mocht hij den tuin, den moes-tuin en de kassen zien en daarna gingen zij naar de tuimanswoning, waar Tjeerd, de tuinman, zijn heer met spanning wachtte.

In *dit* huis voelde Wybo zich, voor 't eerst op dien dag, heelemaal „*thuis*.” Er lag daar zelfs 't zèlfde rood wollen tafelkleed met zwarte figuren op de tafel, als moeder had.

Tjeerd zei, dat hij beter in den zomer had kunnen komen, want nù was er niets aan den tuin te bekijken.

Maar Wybo antwoordde dat hij de sneeuwkllokjes in de grasgazons wel had opgemerkt en dat hij zich heel

best kon voorstellen, hoe de tuin er 's zomers uit zou zien. Die rhododendron-groep in 't midden van het voorplein zou wel mooi staan, als ze bloeide, en in de twee smalle aard-randen van de grasstroken bij den achtergevel, zaten zeker tulpenbollen? Tjeerd knikte, lachend om de tuinmans-wijsheid van dien vreemden jongen. Maar Wybo praatte druk door over alles wat dáár wel mooi zou staan en in dien hoek bij de kassen het goed zou doen

Mijnheer Dortema luisterde oplettend. En Tjeerd moest zich steeds meer verwonderen over het *juiste* schema van den tuin, dat Wybo zich in zóó korten tijd in het hoofd gezet had.

„Daar steekt een goede tuinman in jou,” prees hij in het Friesch. Mijnheer Dortema voegde er aan toe: „dát doet het zeker” en vroeg Tjeerd mee naar buiten te gaan. Wybo moest maar zoolang bij Jeltje, Tjeerd's vrouw, blijven. Dat was zoo kwaad nog niet, want niet alleen dat hij met dikke plakken snijkoek overladen werd, maakte het verblijf bij Jeltje zoo gezellig, maar voornamelijk het *uitzicht* dat hij van deze kamer uit, op het begroeide torentje had. Hij kon het nu eens rustig bekijken, de lijnen, verhoudingen en kleuren *goed* in zich opnemen, om dan thuis het zuivere beeld in het schetsboek weer te geven. Die oude poort aan den ingang van het slotplein, zou hij óók wel willen teekenen. Een koppel veldduiven, de eenige bewoners van het poortgebouw, streek statig er op neer. Terwijl Wybo daar geboeid naar zat te kijken, naderden de twee heeren het tuinmanshuis, die juist over het toekomstig lot van hèm en zijn familie beslist hadden Achter die twee liep Tjeerd

Mijnheer Dortema stelde zijn jongen beschermeling aan zijn broer Ebbo voor. Deze begon dadelijk op vroolijken toon met Wybo te praten.

Hij vroeg zóóveel en kwam daardoor in vijf minuten bijna geheel op de hoogte van de vroegere en tegenwoordige omstandigheden van de familie Verdonk. Daarbij keek hij met zijn licht-blauwe oogen Wybo onderzoekend aan. Tot zijn broer, die hem even later uitgeleide deed, sprak hij in de Friesche taal:

„Wat die jongen vertelde, klópt met jouw verhaal. Je hebt gelijk, hij hééft wel *iets* van jouw Wybo. — Nu, — ik ga met je voorstel accoord. Regel *jij dit* jaar al die dingen nog maar. *Ik* vind het uitstekend.

— Dus, — jij blijft je leven lang in dien toren?"
„Ja, Ebbo, ik woon daar goed. Hier doet de herinnering aan wat gewéést is, me te veel pijn.”
„Het zij zoo. — Tot ziens, God zij met je.”
„En met jou. Groet je vrouw en kinderen.”

Twee uren nadat Ebbo Dortema vertrokken was, stond de brik klaar om den tegenwoordigen heer van „Dortema-State” met Wybo naar het station Leeuwarden te rijden. Er werd niet veel gesproken op dien rit. Elk was met eigen gedachten bezig. Wybo had veel indrukken, die hij dien dag opgedaan had, te verwerken. Daarbij zag hij tēlkens weer de lichtblauwe oogen van dien anderen mijnheer Dortema voor zich en 't was of hij nōg die vroolijke stem hoorde. Wat hij zoo grāāg weten wilde: n.l. of dāt nu de toekomstige eigenaar van het kasteel was, over wien mijnheer op den oudejaarsavond gesproken had, — durfde hij tōch niet te vragen

En de man, die tegenover hem zat, verwerkte in zijn gedachten het nieuwe plan, waarover hij het met zijn broer Ebbo reeds eens geworden was.

* *

Zwart en stil lagen de rails in den donkeren avond gestrekt. Tot — eensklaps een lichte trilling de ijzeren staven doorvoer. Het leven groeide aan, het trillen werd een dreunen, toen — deden een paar fonkelende oogen het ijzer glimmend blinken in het schelle licht, waarmee zij het donker van den avond doorboorden. In suizelende vaart verslond een trein zijn kilometers op de smalle ijzeren rails. En in dien trein voelden een deftige oude heer en een arbeidersjongen bij

iedereen Kilometer het einde naderen van een schoonen tijd, dien zij samen op zoo wondere wijze doorleefd hadden

Zij zaten evenals op de heenreis, samen in een 1e klas coupé. De jongen drukte zijn voorhoofd tegen de koele ruit en keek naar de lichtjes, die hier en daar in het donker verspreid, de aanwezigheid van huizen en boerderijen verrieden. Plotseling trok hij zijn hoofd terug en vroeg ongeloovig-blij:

„Wät wät vroeg u dáár nou?“

De heer tegenover hem herhaalde zijn zoojuist gestelde vraag. „Zou jij later, als je wat ouder bent, wel tuinman op „Dortema-State“ willen worden?“

„En óf,“ klonk het weerwoord zacht, bijna ademloos. „Nu Wybo, dan moet je eens goed luisteren naar wat ik je vertellen ga. Jouw vader, jongen, moet geholpen worden. Hij heeft den eersten stap weer op den goeden weg gezet en nu moeten *wij* hem helpen en er voor zorgen, zooveel in ons vermogen is, dat hij niet wéér onder den invloed van ontevreden kameraden komt. Nu kan ik op de Stinze juist heel goed een stucadoor gebruiken. Het huis zèlf en alle boerderijen, die er bij behooren, moeten hun onderhoud ook in dát opzicht hebben. Verder kan je vader nog bij verschillende andere karweitjes op het land helpen. De kleinste boerderij staat leeg en daar wilde ik *jullie* nu in zetten. Je moeder, Jo en Arie kunnen daarin ook goed werk doen. En, — zoodra *jij* van school komt, mag je bij Tjeerd, den tuinman, in de leer. Tjeerd is al een eind in de vijftig en heeft geen kinderen. Als jij nu *goed* je best doet later en zorgt, dat je een *flinke* tuinman wordt, zal *jij* na Tjeerd de tuinmanswoning krijgen.

Het zijn, wat *jou* betreft, natuurlijk nog plannen voor een vèrre toekomst en je weet het: „De mensch wikt, maar *God* beschikt.” Je moet je dus nog niet àl te erg verblijden. Het is ook nog de vraag, of je vâder op dit aanbod zal ingaan.”

„Vâst wel, o menéér, vâst wel!” juichte Wybo verrukt. Dadelijk er op zakte echter zijn blijdschap en zacht vroeg hij: „Maar *u* dan? Komt . . . komt *u* dan óók weer op de State terug?”

Mijnheer Dortema schudde het hoofd. „Nee m'n jongen, dàt kan niet. Het volgend jaar doe ik er zelfs voorgoed afstand van en gaat mijn broer Ebbo het met zijn gezin bewonen. Dat is die heer, dien je vanmiddag ontmoet hebt. Ik heb hèm dit heele plan óók al voorgelegd en hij vond alles goed. Nu moet *jij* vanavond echter niets hiervan aan je ouders, broertjes en zusjes laten merken. Ik wil dit alles met je vader en moeder bespreken als *jij* naar bed bent, of ànders kom ik wel weer eens op een Zaterdagavond als je vader thuis is. Die stucadoorsstaking zal wel gauw afgelopen zijn en dan is er wéér geen werk aan den winkel. Dus, — je belóóft me, dat je *zwijgen* zal over deze toekomstplannen, zoolang *ik* er niet van gesproken heb?”

„Ja meneer, natúúrlijk zal ik m'n mond houden, maar wat is het fijn! wat is het fijn! Weet u wat leuk is, meneer? Dat ik nu tòch werk gevònden heb, als uw plan doorgaat.”

„Ja, — dat is waar. 't Kan wonderlijk gaan in de wereld. Eigenlijk had je zoo'n belooning voor je driftige wegløopen *niet* verdiend. Zal je tegen die drift vechten, Wybo?”

Wybo beloofde het. Niet alleen in woorden, maar voorál met zijn *hart*. Dáár voelde hij het, dat hij eigenlijk zooveel goeds en moois *niet* waard was. Hij nam zich vast voor, om niet meer zoo gauw boos te worden, als de jongens hem plaagden. — — —

Denzelfden avond, toen allen in het huisje aan den boschrand al sliepen, lag Wybo nog wakker op zijn oude plekje naast Arie. Gedachten aan alles wat hij beleefd hād en . . . misschien nog beleven zou, hielden den slaap ver van hem. Gelukkig maar, dat het donker was, want opeens moest hij met het beddelaken haastig iets uit zijn oogen wrijven.

Die traan was daar gekomen, omdat hij even héél sterk denken moest aan den man, die nu weer eenzaam in zijn grijzen toren leefde. — — —

10. OP DE BOERDERIJ EN IN DEN GRIJZEN TOREN

Twee jaren later holde een jongen met een stalen bril op, over een smal paadje tusschen de weilanden, naar huis. Dat huis was een kleine boerderij in Friesland. En de jongen zwaaide, zwááide met een groot stuk wit papier naar zijn moeder, die hem bij een hekje, waar de melkbussen stonden, wachtte. „Moeder, ik bèn er! Ik hēb het! Kijk maar, moeder, m'n schooldiploma! Ik bèn er!”

„Jongen, wat heerlijk. Gefeliciteerd, hoor!”

Moeder zette haar handen om haar mond en riep naar een man, die een eind verderop aan 't spitten was: „Vader, kom 's even hier.” De vader stak zijn schop in den grond en kwam naderbij. „Zoo Wybo, bèn

je zoo ver? Mooi zoo, jongen. Dat gaan we vanavond sâmen op de Stinze vertellen. En Tjeerd moet het óók gauw weten. Tegen den zomer kan zoo'n hulpje hem te pas komen. Dan maar flink het tuinmansvak leeren, m'n jongen."

Gezamenlijk gingen zij hun lage woning binnen, waar moeder voor ieder een plak koek sneed. Jo en Arie, die opzij van het huis aan 't schuren van emmers en kannen bezig waren, haastten zich om óók van de partij te zijn. Wim en Jetje dansten om Wybo heen. „Nu ga ik het éérst aan „Oom Wybo" schrijven," zei de geslaagde. Moeder gaf hem een blanco velletje postpapier en een envelop. Vol blijden ijver schreef Wybo, zoo mooi als hij maar kon, zijn brief aan den heer W. Dortema. Het puntje van zijn tong moest er natuurlijk aan te pas komen. Nadat hij zijn brief gepost had, ging vader, netjes aangekleed, met hem naar het kasteel. De heer Ebbo Dortema, zijn vrouw, hun twee zoons en dochtertje feliciteerden Wybo van harte. „Je moet dit blijde nieuws maar gauw aan „Oom Wybo" schrijven," zei Ebbo Dortema.

„Dat heb ik al gedaan, meneer!"

„Prachtig! Dan nú maar naar Tjeerd en zorgen dat je een goede tuinman wordt. In alles Tjeerd gehoorzamen, zal je?"

Wybo beloofde het. Nú zou dan eindelijk de poort naar de mooie toekomst, waarvan hij âltijd gedroomd had, voor hem opengaan. Gedachten van innige dankbaarheid vergezelden den brief, die op weg was naar den man, bij wien hij elken zomer een maand logeerde en dien *hij* alleen „Oom Wybo" noemen mocht.

Toen vader met hem naar de tuinmanswoning liep, zei hij tot zijn zoon: „Wat hebben we náást God toch véél aan jouw „Oom Wybo” te danken.”

Den volgenden dag nam de eenzame bewoner van den grijzen toren Wybo's brief van den postbode aan. Hij las en hèrlas hem en verheugde er zich opnieuw over, dat hij in zijn eenzaam leven tòch nog een heel gezin uit den nood had mogen en kunnen helpen. Hij zette zich aan zijn bureau om den brief van zijn „pleeg-kind” te beantwoorden.

Toen hij daarmee gereed was, keek hij met een glans van blijdschap in zijn oogen naar den muur, waar naast het portret van zijn *eigen* Wybo, de ingelijste en keurig voltooide schets van het begroeide torentje hing. In sierlijk rondschrift stond onderaan, waar een randje wit vrij gelaten was:

„Van uw *twee* Wybo's”.

En op de bovenkamer hing een prachtige teekening van de oude slotpoort, waar de veldduiven in sierlijke zwaaien omheen fladderden. Het waren kleine bewijzen van dankbaarheid, afkomstig van den jongen, die eens, als zwak en geplaagd kind, een veilig, warm onderkomen in dezen grijzen toren vond.

INHOUD.

	Bladz.
1. Arie's bekentenis	7
2. Wybo	15
3. Bij den vreemdeling	23
4. Vaders bezoek	32
5. Strijd en vrede	39
6. Kerstnacht en Oudejaarsavond	48
7. Een verkenningstocht	64
8. Plannen	82
9. De afscheids-tocht	92
10. Op de boerderij en in den grijzen toren	105